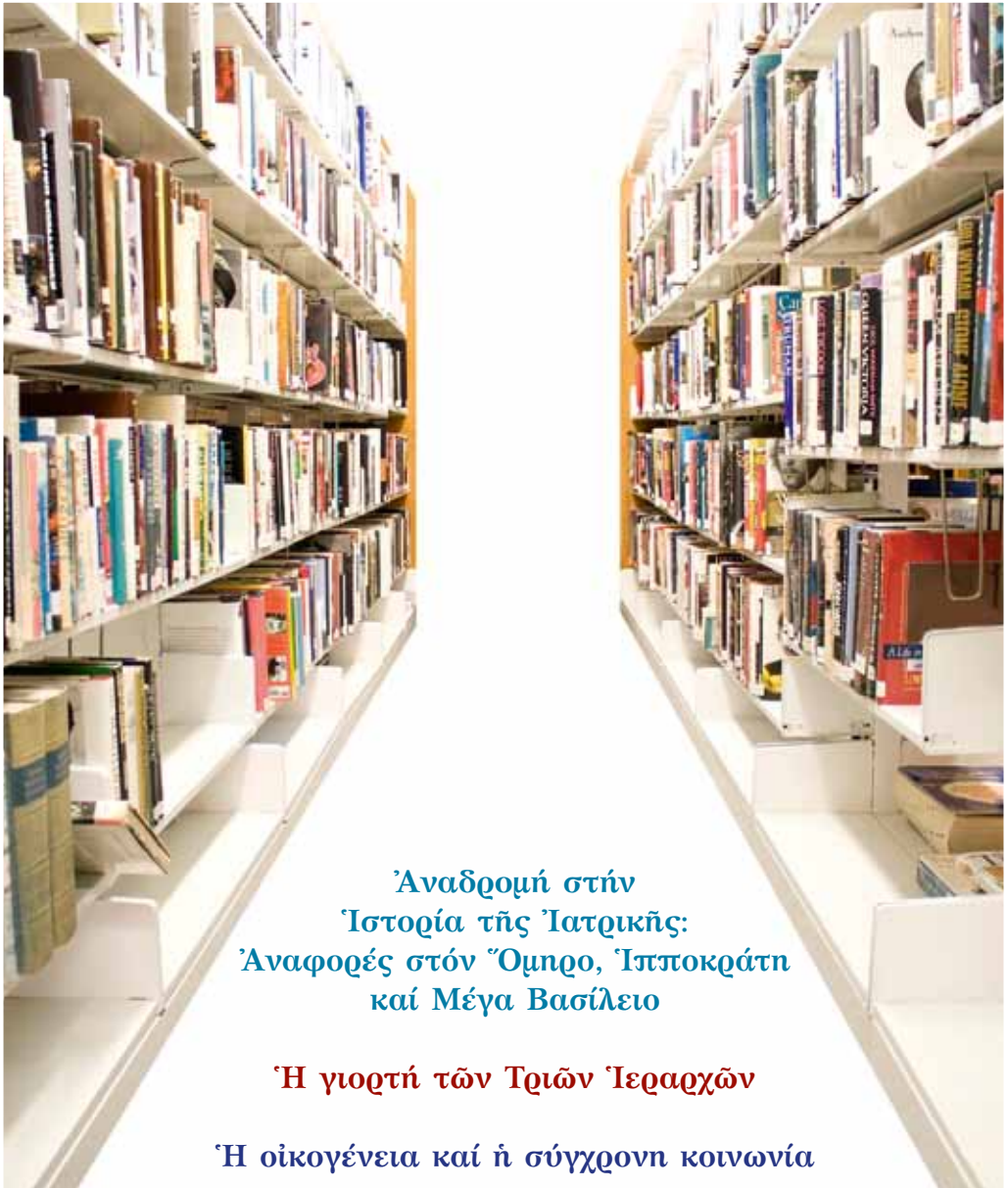


ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΕΤΟΣ 76^ο | ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ-ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2013 | ΑΡΙΘ. 737



Άναδρομή στην
Ίστορία της Ίατρικῆς:
Άναφορές στον Όμηρο, Ίπποκράτη
καί Μέγα Βασίλειο

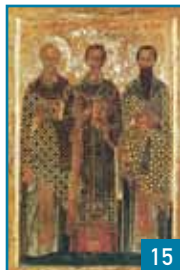
Ἡ γιορτή τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν

Ἡ οἰκογένεια καί ἡ σύγχρονη κοινωλία

ΝΕΟ ΕΤΟΣ, ΑΛΗΘΙΝΑ ΝΕΟ Γ.Β.Μ.	1
ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ: ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΟΝ ΟΜΗΡΟ, ΙΠΠΟΚΡΑΤΗ ΚΑΙ ΜΕΓΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΕΚΗΣ	3
Η ΓΙΟΡΤΗ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ ΔΗΜΟΣ ΜΑΤΣΚΙΔΗΣ	15
Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΒΑΣΙΛΗΣ Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ.....	27
ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΙΑΜΒΡΙΑΣ	30
ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΝΙΝΙΑΣ	31
ΧΡΙΣΤΟΣ Ν. ΚΑΚΟΥΡΗΣ Π. Δ. Χ.	32



3



15



27

ΟΡΓΑΝΟ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ
ΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΤΕΧΝΗ

www.xee.gr • ΚΩΔΙΚΟΣ 1692.

Διμηνιαίο περιοδικό

Ίδιοκτήτης

«Χριστιανική Ένωση Ακτίνες»

Καρύτση 14, 105 61 Αθήνα, Τηλ. 210 32.35.023

Έκδότης και Διευθυντής Σύνταξης

Γεώργιος Δ. Ιατρίδης

Παρθενώνος 26, 117 42 Αθήνα

Η Έπιτροπή επιφυλάσσει σε αυτή τό δικαίωμα νά μήν δημοσιεύει ή νά συντέμνει κατά τήν κρίση της όποιοδήποτε χειρόγραφο. Χειρόγραφα, δημοσιευόμενα ή μή, δέν έπιστρέφονται.

Δημιουργικό - Έκτύπωση

«Λυχνία Α.Ε.» Όλοκληρωμένες λύσεις έντυπης έπικοινωνίας

Άνδραβίδας 7, 136 71 Χαμόμυλο Άχαρνών

Τ. 210 3410436, F. 210 3425967

www.lychnia.gr, info@lychnia.gr

Τόπος έκδοσης: Αθήνα, Φεβρουάριος 2013

Τιμή τεύχους 1,50€

Έτήσια συνδρομή

Έσωτερικού 10€

Έξωτερικού 20€

ΝΕΟ ΕΤΟΣ, ΑΛΗΘΙΝΑ ΝΕΟ

Ένας ακόμα χρόνος προστέθηκε στη ζωή μου. Και σκέπτομαι πώς πρέπει πιο υπεύθυνα στο έξις να αντιμετωπίζω τα γεγονότα και τους ανθρώπους. Από τό πρωί με βουβαρδίζουν με εύχες για τό «νέο έτος», για τόν «καινούργιο χρόνο». Αλλά τί θά πη καινούργιος χρόνος και παλιός; Ο χρόνος μόνος του δέν είναι ούτε καινούργιος ούτε παλιός. Πόσο θά ήθελα, Κύριέ μου, νά ακούσω και σήμερα τήν θεϊκή φωνή Σου!

Παιδί μου, τό νέο έτος θά είναι νέο, μονάχα αν ή καρδιά σου μένη πάντα νέα. Ο χρόνος δέν γερνάει. Η καρδιά γερνάει. Όχι από τόν χρόνο. Από τήν άμαρτία. Η καρδιά πού άμαρτάνει σκληρύνεται. Η καρδιά πού δέν αγαπά άποθαρρύνεται, ύποφέρει. Θέλεις νά χαρής ένα έτος άληθινά νέο; Ανακαίνισε τήν καρ-

διά σου. Νέο έτος θά πη νέα καρδιά, νέες άποφάσεις, καινούργια ζωή, νέοι άνθρωποι. Σημαίνει προπάντων νά ανακαινισθῆ «**ό κρυπτός τῆς καρδίας άνθρωπος**» (Α΄ Πετ. 3,4) και νά δημιουργηθῆ **ό καινός άνθρωπος** **ό «ποιών ειρήνην»** (Εφ. 2,15). Αὐτός **ό άνθρωπος** μένει πάντα άπρόσβλητος. Δέν φθείρεται, ποτέ δέν παλιώνει. Είναι αιώνιος. Ο θησαυρός αὐτός λέγεται άγάπη και «**ή άγάπη οὐδέποτε εκπίπτει**». Τήν άγάπη δέν τήν μετρούν οί χτύποι του εκκρεμοῦς, αλλά οί παλμοί τῆς καρδιάς. Αν ή καρδιά είναι νέα και οί χτύποι της συντονισμένοι με τό θέλημά μου, τότε και ή ζωή είναι νέα, γιατί είναι μιá ζωή άγάπης.

*Νέο έτος θά πη νέα καρδιά, νέες άποφάσεις, καινούργια ζωή, νέοι άνθρωποι. Σημαίνει προπάντων νά ανακαινισθῆ «**ό κρυπτός τῆς καρδίας άνθρωπος**» και νά δημιουργηθῆ **ό «καινός άνθρωπος** **ό ποιών ειρήνην**».*

Νά σοῦ εὐχηθῶ χρόνια πολλά; Σοῦ εὐχομαι χρόνια άγάπης. Νά σοῦ εὐχηθῶ νέα χρόνια; Σοῦ εὐχομαι νέα καρδιά. Νά σοῦ εὐχηθῶ καλή χρόνια; Σοῦ εὐχομαι καλή, πλατιά καρδιά, πού νά χωράν

όλους τούς ανθρώπους. Αυτό δέν εἶναι μιὰ συμβατική, εἶναι μιὰ ἀληθινή εὐχή, καί ἀξίζει μέ ὅλες σου τίς δυνάμεις νά ἀγωνιστῆς, γιά νά τήν πραγματώσης.

* * *

Κύριέ μου, μπροστά στό νέο χρόνο σκέπτομαι πώς πρέπει κι ἐγώ νά πάρω νέες ἀποφάσεις. Μέ καλεῖς νά ἀπεκδυθῶ ὄχι τόν παλαιό χρόνο, ἀλλά τόν «**παλαιόν ἄνθρωπον σύν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ**» (Κολ. 3,9).

Μοῦ ὑπενθυμίζεις πώς περισσότερο ἀπό τήν ἐκκαθάριση τῶν παλιῶν λογαριασμῶν πρέπει νά «ἐκκαθαρίσω τήν παλαιάν ζύμην» τῆς ἁμαρτίας, γιά νά γίνω «νέο φύραμα» καί νά ἐορτάζω «**ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καί ἀληθείας**» (Α΄ Κορ. 5, 8), μέ βίο καθαρό.

φθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσωθεν ἀνακαινοῦται ἡμέρα καί ἡμέρα» (Β΄ Κορ. 4, 16). Κι ἄν τό σῶμα φθείρεται, ἀρκεῖ ἡ ψυχή νά διατηρῆ τήν αἰώνια νεότητά της. Αὐτήν πού Ἐσύ μᾶς προσφέρεις μέ τήν προέκτασή μας στήν αἰωνιότητα.

Καρδιογνώστα Κύριε, κάνε με καί φέτος νά ἀκούσω καί νά δεχθῶ τό ἐλπιδοφόρο, σωτήριο καί χαρούμενο μήνυμά Σου, αἰώνιο ἀλλά καί πάντα νέο καί ἐπίκαιρο.

* * *

Προτοῦ οἱ ἄνθρωποι ἐπιχειρήσουν ἐγχειρήσεις «ἀνοικτῆς καρδιάς» καί μεταμοσχεύσουν νέες καρδιές, Σύ μᾶς ὑποσχέθηκες μέ τό στόμα τοῦ Προφήτη Σου: «**Καρδίαν ἐτέραν καί πνεῦμα καινόν δώσω ἐν αὐτοῖς καί ἐκσπάσω τήν καρδίαν τήν λιθίνην... καί δώσω αὐτοῖς**

Μοῦ ζητᾶς νά ἀπαρνηθῶ ὄχι τόν παλιό χρόνο, ἀλλά τίς παλιές κακές συνήθειες καί νά ἀρχίσω μιὰ νέα ζωή «ἐν καινότητι πνεύματος καί οὐ παλαιότητι γράμματος», ἐλεύθερος ἀπό τή δουλεία τῆς ἁμαρτίας, ἀνακαινισμένος πνευματικά στή νέα ζωή τῆς ἀγάπης τῆς δικῆς Σου.

Μοῦ ζητᾶς νά ἀπαρνηθῶ ὄχι τόν παλιό χρόνο, ἀλλά τίς παλιές κακές συνήθειες καί νά ἀρχίσω μιὰ νέα ζωή «**ἐν καινότητι πνεύματος καί οὐ παλαιότητι γράμματος**» (Ρωμ. 7, 6), ἐλεύθερος ἀπό τή δουλεία τῆς ἁμαρτίας, ἀνακαινισμένος πνευματικά στή νέα ζωή τῆς ἀγάπης τῆς δικῆς Σου.

Μέ τόν νέο χρόνο θέλεις νά μέ δῆς ντυμένο, ὄχι ἀπλῶς μέ καινούργια ρούχα, ἀλλά ἐνδεδυμένον τόν νέον ἄνθρωπον «**τόν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα**» (Κολ. 3, 10) Σοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, μέ βαθύτερη ἐπίγνωση καί βίωση τῆς πίστεως καί τῆς θεϊκῆς διδασκαλίας Σου. Ἔτσι, ἔστω καί ἄν μέ τό πέρασμα τοῦ χρόνου «**ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος δια-**

καρδίαν σαρκίνην...». Μιά τέτοια καρδιά «**σαρκίνη**», πονετική, σπλαχνική, ἀνεξίκακη, πού θά πάλλεται ἀκατάπαυστα στους μελωδικούς χτύπους τῆς ἀγάπης, ποθῶ κι ἐγώ. Μιά καρδιά πού θά συγκινεῖται βαθιά μπροστά στόν ἀνθρώπινο πόνο καί θά χαιρῆ εἰλικρινά μπροστά στή χαρά τῶν ἀδελφῶν.

Σύ μονάχα μπορεῖς νά μοῦ χαρίσης τί νέα αὐτή καρδιά. Σέ ἱκετεύω: «**Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός, καί πνεῦμα εὐθές ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου**» (Ψαλ. 50,12) καί κατά τό νέο ἔτος. Τότε καί μόνον τότε θά εἶναι πραγματικά νέο, ἀληθινά χαρούμενο καί εὐτυχημένο τό νέο ἔτος.

G.B.M.

ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ: ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΟΝ ΟΜΗΡΟ, ΙΠΠΟΚΡΑΤΗ ΚΑΙ ΜΕΓΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

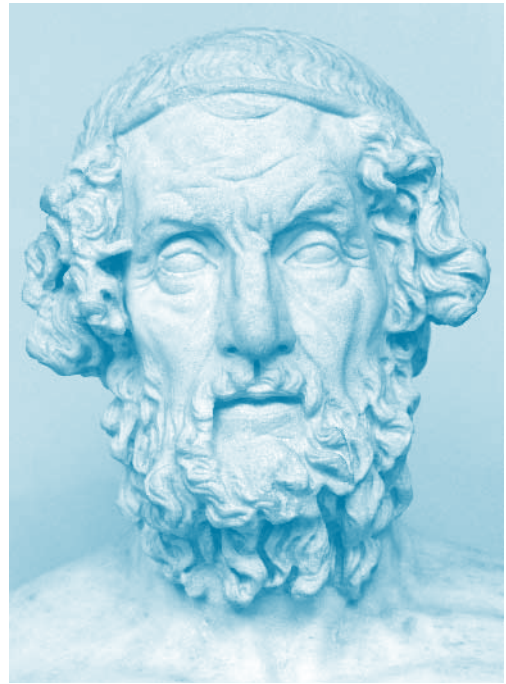
Α. ΟΜΗΡΟΣ

Η ιστορία της ελληνικής ιατρικής αρχίζει υποχρεωτικά με τα έπη του Όμηρου, τα παλαιότερα μνημεία γραπτού ελληνικού λόγου.

Πολλοί ιστορικοί πιστεύουν ότι ο Όμηρος ήταν γιατρός ή διδάχτηκε τήν ιατρική τέχνη από κάποιους έμπειρους, πιθανόν συγγενείς του, ιατρούς. Δέν εξηγούνται άλλιώς οι τόσο καλές γνώσεις του γύρω από τήν άνατομία. Υπάρχουν βέβαια και αυτοί που υποστηρίζουν ότι ήταν μόνο ποιητής.

Ο W. H. Friedrich, ό έρευνητής που μελέτησε τελευταία πιο συστηματικά άπ' όλους τους προηγούμενους τόν τρόπο μέ τόν όποιο ό ποιητής της Ιλιάδας περιγράφει τους τραυματισμούς και τό θάνατο των ήρώων του, ζήτησε νά συμβιβάσει τις δυστάμενες άπόψεις: *«Και ή μία και ή άλλη παράταξη των έρευνητών έχει μέ τό μέρος της και δίκαιο και άδικο: υπάρχουν στον Όμηρο χτυπητά παραδείγματα και πιστή περιγραφή της πραγματικότητας, αλλά και άπομακρύνσεως του από αυτόν».*

Ένα είναι βέβαιο: ό Όμηρος δέν ήταν



γιατρός και τά δύο μεγάλα του έπη, ή «Ιλιάδα» και ή «Οδύσσεια», δέν είναι βιβλία ιατρικά. Κάθε φορά που ό μεγάλος ποιητής αναφέρεται σε θέματα ιατρικά, ή εύκαιρία είναι έξοχη, για νά φανεί πιο πολύ ή ποιητική του δεξιότητα, παρά ή ιατρική του κατάρτιση.

Σέ πολλά, ώστόσο, σημεία των έπων παρατηρούμε κάποιες ύπερβολές και άνακρίβειες που σχετίζονται μέ θέματα άνατομίας, οι όποιες, όμως, θά μπορούσαν νά άποδοθούν στον ποιητικό

λόγο, αλλά και στο γεγονός ότι ο Όμηρος είναι ένας αοιδός και όχι γιατρός. Οι αναφορές σε ιατρικά θέματα δεν είναι τόσες, πού να μας επιτρέπουν έναν τέτοιο χαρακτηρισμό. Ξεάλλου, αν η ακρίβεια της περιγραφής είναι τό κριτήριο, για να κατατάξουμε τον Όμηρο στις τάξεις των γιατρών, τότε θά μπορούσαμε να ισχυριστούμε πώς ο Όμηρος ήταν καλός πολεμιστής ή ναυτικός ή ότιδήποτε άλλο περιγράφει μέ τόση ακρίβεια.

Ο όμηρικός άνθρωπος, για να αναγκαστεί να επιβιώσει στις συχνές μάχες πού έδινε, είχε κατακτήσει βασικές γνώσεις αντιμετώπισης του τραύματος. Η εμπειρία στις μάχες, βέβαια, έδινε πολλές ευκαιρίες, για να αποκτηθούν τέτοιου είδους γνώσεις. Ωστόσο, υπάρχουν και τά ειδικευμένα άτομα για τή θεραπεία, οί γιατροί. Στα όμηρικά έπη συναντούμε τους γιατρούς, τους «ιπτήρες», να ανήκουν στην αξιοσέβαστη τάξη των «δημιουργών», των δημιουργών δηλαδή, ανάμεσα στους τέκτονες, στους τεχνίτες και στους αοιδούς. Οί «δημιουργοί» έχαιραν μεγάλης εκτιμής και ήταν περιζήτητοι στις βασιλικές αΰλες.

Η σημασία πού αποδίδεται στην αξία των γιατρών φαίνεται καθαρά στους στίχους 514 και 515 της Λ' ραψωδίας της Ιλιάδος: «γιατί ένας γιατρός αξίζει σίγουρα πολλούς ανθρώπους άλλους, σαγίτες ανασπάει και βότανα μαλαχτικά άπιθώνει».

Ίατρος γάρ άνήρ πολλών άντάξιος άλλων Ίους τά έκτάμνειν άπι τ' ήπια φάρμακα πάσσειν.

(Λ 514-515)¹

Γιατρούς όμως χρειάζονταν στον Όμηρο άκόμη και οί θεοί. Τό στοιχείο του «άνθρωπομορφισμού», πού κατακλύζει τά έπη, επιβάλλει τήν ύπαρξη ενός

γιατρού, γιατί και οί θεοί τραυματίζονται, όπως ή Άφροδίτη:

«Κι ως κνηγώντας τήν έπρόφτασε μές στό πολύ τ' άσκέρι, παίρνοντας φόρα ο γιός του άντρόκαρδου Τυδέα τήν κονταρεύει μ' ένα του πήδημα, και ξώδεγμα στό χέρι τήν λαβώνει τό τρυφερό· και τό κοντάρι του μεμιάς στό δέρμα εμπήχτη μέσ' άπ' τό θείο μαντί, πού κάποτε της τόχαν φάνει οί Χάρες, άπάνω στον άρμό· και χύνουνταν τό άθάνατό της αίμα, ο ίχώρας, πού μές στών τρισεύτυχων Θεών κυλάει τίς φλέβες» (Ε' 334-340)

«Πολλά τυράννια κι ή Ήρα τράβηξε, πού τρίκοχη σαγίτα ο χερσούναμος της έριξε γιός του Άμφιτρώωνα πάνω στό στήθος τό δεξιό, και άλάγιαστος τή συνεπήρε πόνος» (Ε' 392-340).

Ο όμηρικός άνθρωπος, για να αναγκαστεί να επιβιώσει στις συχνές μάχες πού έδινε, είχε κατακτήσει βασικές γνώσεις αντιμετώπισης του τραύματος. Ωστόσο, υπάρχουν και τά ειδικευμένα άτομα για τή θεραπεία, οί γιατροί, πού έχαιραν μεγάλης εκτιμής και ήταν περιζήτητοι στις βασιλικές αΰλες.

«Πολλά τυράννια κι ο Άδης τράβηξε, γοργή σαΐτιά πού έδέχθη από του Δία του βροντοσκούταρου τον ίδιο γιό, στην Πύλο, μές στους νεκρούς, και τον παράτησε να τον πλαντούν οί πόνοι» (Ε' 395-397).

Στά έπη, γιατρός των θεών είναι ο Παιών. Τόν βλέπουμε να περιποιείται

1 Σημ.: Οί στίχοι της Ιλιάδος είναι παρμένοι από τή μετάφραση της Ιλιάδος των Ν. Καζαντζάκη - Ι. Θ. Κακριδη, Αθήνα 2009.

τά τραύματα τοῦ Ἄρη. Τόν Ἄρη γιάτρευε κατ' ἐντολή τοῦ Δία, ὅταν ὁ Διομήδης τόν τραυματίσει στό «κατωκοίλι ὅπου ἔδενε τρογύρα του τό ζῶμα».

Καί εἶπεν ὁ Δίας, ταυροκοιτώντας τον ὁ νεφελοστοιβάχτης:

«Εἶπε καί τόν Παιήονα φώναξε νά ῥθῆ καί νά τόν γιάνει. Τότε ὁ Παιήονας ἀπιθώνοντας πά στήν πληγή βοτάνια μαλαχτικά μεμιάς τόν ἔγιανε. Θνητός μαθές δέν ἦταν. Πῶς μέ τήν πρώτη τό συκόγαλο τό ἄσπρο τό γάλα πῆζει, κι ἄς εἶναι ἀριό, κι ὡς τό ἀνακάτωσες θωρεῖς το εὐτύς πηγμένο-ῶμοια γοργά κι αὐτός τόν γιάτρευε τόν ἀντρωμένον Ἄρη» (Ε' 888-904)

Ἀνάμεσα στούς θνητούς ξεχωριστή θέση κατέχουν ὁ Μαχάων καί ὁ Ποδαλείριος, τά δύο ἀδέλφια πού παρουσιάζονται ὡς γιατροί τῶν Ἀχαιῶν:

«Δυό εἶν' οἱ γιατροί μας, ὁ Μαχάωνας κι ὁ Ποδαλείριος, ὁμως ὁ ἕνας θαρρῶ μέσ στά καλύβια μας ξαπλώνει λαβωμένος, κι ἔχει κι αὐτός ἀπό ἀπεργάδιαστο γιατρό μαθές ἀνάγκη· κι ὁ ἄλλος στόν κάμπο στέκει ἀκλόνητος στόν Τρώων τή λύσσα ἀντίκρου». (Λ' 833-836)

Ἄν καί εἶναι ὀνομαστοί γιατροί, δέν μποροῦμε νά τοὺς κατατάξουμε στούς «δημιουργούς», ἀφοῦ συμμετέχουν στήν τρωική ἐκστρατεία ὡς ἠγεμόνες θεσσαλικῆς φυλῆς. Προσφέρουν τίς ὑπηρεσίες τους στούς πληγωμένους Ἀχαιοὺς, ἀλλά καί παίρνουν μέρος στή μάχη, ὅπου μάλιστα ὁ ἕνας ἀπό αὐτούς, ὁ Μαχάων, τραυματίζεται ἀπό τόν Πάρη (Λ' 506). Εἶναι γιοί τοῦ Ἀσκληπιοῦ καί ἔτσι ἔχουν διδαχθεῖ τήν τέχνη τῆς θεραπείας:

«...τό Μαχάονα φώναξε καί μὴν ἀργεῖς καθόλου, τόν Ἀσκληπιό πού ἔχει, τόν ἄψεγο τό γιατρευτῆ, πατέρα» (Δ' 194-195). Ὁ Ἀσκληπιός ἔχει μαθητεύσει κοντά στόν Κένταυρο Χείρωνα, στό Πήλιο (Δ 219). Μαθητής τοῦ Χείρω-

να εἶναι καί ὁ Ἀχιλλέας, πού κατέχει κι αὐτός τά μυστικά τῆς ἰατρικῆς: «...καί μαλακά βοτάνια βάλε μετά, πραγὰ, πού σοῦ ἔμαθε λέν ὁ Ἀχιλλέας, ἀπάνω» (στίχ. πληγή) «αὐτός ἀπό τό δίκιο Κένταυρο, τό Χείρωνα, τά ξέρει» (Λ' 830-832).

Ἰατρικῆς πληροφορίες ἀπό τά Ὀμηρικὰ ἔπη ἀφοροῦν κυρίως τῇ χειρουργικῇ καί τῇ φαρμακολογίᾳ, τίς κατ' ἔξοχὴν δηλαδή ἐμπειρικές τέχνες.

Τά τραύματα διακρίνονται σέ ἐπιπόλαια ἢ βαθιά, σέ ἐπικίνδυνα ἢ ὄχι (ὅπως π.χ. τῶν ἄκρων). Ἡ θνησιμότητα τῶν τραυματιῶν ἦταν μεγάλη. Ἡ περιποίηση ἄρχιζε μέ καθαρισμό καί πλύσιμο μέ ἄφθονο χλιαρό νερό.

Περιγράφονται σχεδόν ὅλα τά εἶδη τῶν τραυμάτων (140 συνολικά) πού ὀφείλονται στά ὄπλα τῆς ἐποχῆς. Τραύματα τῆς κεφαλῆς, τοῦ τραχήλου, τῶν ἄκρων, τοῦ θώρακα, τῶν ἐσωτερικῶν ὀργάνων, πού μάλιστα χαρακτηρίζονται ἰδιαίτερα ἐπικίνδυνα, κατάγματα τοῦ μηριαίου, τῆς κνήμης, τῶν ὀστέων τῆς κεφαλῆς κλπ. Πολλοί ἀπό τοὺς ἀνατομικούς ὄρους ἐξακολουθοῦν νά χρησιμοποιοῦνται καί σήμερα, ὅπως μέτωπο, κρόταφος, ὦμος, ἰσχῶν, μηρός, κνήμη, κλείδωση, νεῦρα.

Οἱ γιατροί τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν ἀλλά καί οἱ ἥρωες εἶχαν σημαντικές γνώσεις παυσίπνων, ἀπολυμαντικῶν καί ἀντισηπτικῶν μέσων. Γνώριζαν μέσα καί τρόπους νά σταματοῦν τήν αἱμορραγία, νά κάνουν χειρουργικές ἐπεμβάσεις, καί ἐκεῖνο πού προκαλεῖ ἐντύπωση εἶναι

τό πλήθος τῶν ἐπιδέσεων πού χρησιμοποιοῦσαν. Γνώριζαν ἐπίσης τή χρήση φορειῶν.

Τά τραύματα διακρίνονται σέ ἐπιπόλαια ἢ βαθειά, σέ ἐπικίνδυνα ἢ ὄχι (ὅπως π.χ. τῶν ἄκρων). Ἡ θνησιμότητα τῶν τραυματιῶν ἦταν μεγάλη. Ἡ περιποίηση ἄρχιζε μέ καθαρισμό καί πλύσιμο μέ ἄφθονο χλιαρό νερό. Ἀμέσως μετά φρόντιζαν νά σταματήσουν τήν αἱμορραγία. Χρησιμοποιοῦσαν φύλλα δένδρων, σκόνες ἢ ἄλλα σκευάσματα μέ στυπτικές ιδιότητες. Ἀκολουθοῦσε ἡ ἐπίδεση τοῦ τραύματος.

τό γαῖμα. (Λ΄ 837-848)

Γνωστές ἀναπαραστάσεις εἶναι ἡ ἐπίδεση τοῦ βραχίονα τοῦ Πατρόκλου ἀπό τόν Ἀχιλλέα, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε καί μαθητής τοῦ Κένταυρου Χείρωνα, ὅπως ἤδη ἐλέχθη.

Ὡς ἀναισθητικά χορηγοῦσαν κρασί, ὄπιο καί μανδραγόρα.

Στά Ὀμηρικά ἔπη ἀναφέρονται πολλά φάρμακα, ὅπως «πικρά» (στυπτικά), «ἀδυνήφατα» (παυσίπονα) «ἥπια» (ἀντιφλογιστικά), «ἐσθλά» (ἀνακουφιστικά), «θυμοφθόρα» (θανατηφόρα), «ἄχολα» (κατά τῆς λύπης), «χαροποιά» ὅπως τό

Δέν μπορούμε νά παραβλέψουμε τό γεγονός ὅτι ὁ Ὅμηρος, περιγράφοντας τήν προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νά ἀντιμετωπίσει μέ τίς δυνάμεις του τή φύση, φανερώνει μία συστηματοποίηση ἐμπειριῶν, γνώσεων καί τεχνικῶν πού ἀξιοποιοῦνται στήν καθημερινή πρακτική.

Στή ραψωδία Λ΄ τῆς Ἰλιάδας περιγράφεται πῶς ὁ Πάτροκλος ἔβγαλε τό ἀκόντιο ἀπό τό πόδι τοῦ Εὐρύπυλου:

Γυρνώντας ὁ ἀντρειωμένος Πάτροκλος ἀππλογιά τοῦ δίνει:

«Τί λές νά κάνω τώρα, Εὐρύπυλε, καί πῶς νά τά βολέψω;

Τρέχω νά φέρω στόν πολέμαρχο τόν Ἀχιλλέα τό λόγο πού μοῦ ἔπεν ὁ γερήνιος Νέστορας, τῶν Ἀχαιῶν ἡ σκέπη».

Αὐτά εἶπε, κι ἀπ' τά στήθια ἀγκάλιασε τό ρήγα, καί τόν πῆγε μέσ στό καλύβι· κι ἕνας σύντροφος βοῖδοπροβίς τοῦ στρώνει καί πέφτει. Εὐτύς τοῦ βγάξει ὁ Πάτροκλος τή σουβλερή σαγίτα ἀπ' τό μερί μέ τό μαχαίρι του, τό μαῦρο γαῖμα πλένει μέ χλιό νερό, καί πάνω ἀπίθωσε πικρή, πονοκοιμήτρα ρίζα, στό χέρι ἀφοῦ τήν ἔτριψε, καί σταματᾶ τούς πόνους. Ἔτσι ἡ πληγή γοργά ἐμαράθηκε, καί στάθηκε

περίφημο νηπενθές κλπ.

Ἀναφέρεται ἐπίσης ἡ ἀπολύμανση τραυμάτων μέ κρασί, ξύδι, θαλάσσιο νερό, θερμό λάδι κ.λπ. Ἐπίσης, ἡ ἀπολύμανση τῶν οἰκιῶν ἢ τῶν χώρων ἢ καί τοῦ περιβάλλοντος μέ διάφορα μέσα ὅπως οἱ μεγάλες φωτιές καί τό θειάφι.

Στούς ἥρωες τοῦ Ὀμήρου τίποτε δέν ἦταν τόσο ἀγαπητό ὅσο ἡ ζωή καί ἡ υγεία, καί ὁ θάνατος ὅ,τι πιο πολύ μισοῦσαν. Γι' αὐτό ἡ ἀρρώστια θεωροῦνταν μεγάλη συμφορά. Γιὰ νά τήν προλάβουν, φρόντιζαν νά διατηροῦν γερό το σῶμα τους. Ἡ λιτή δίαιτα καί οἱ σωματικές ἀσκίσεις τούς βοηθοῦσαν πολύ σ' αὐτό, μαζί καί ἡ καθαριότητα.

Συμπερασματικά, ἡ Ἰατρική στόν Ὅμηρο βασίζεται σέ δύο στοιχεῖα: τό θεϊκό καί τό ἀνθρώπινο. Τό πρῶτο εἶναι ἀπόρροια τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἀρχαικοῦ ἀνθρώπου νά ἐλέγξει τίς ἀγνωστες δυνάμεις τοῦ περιβάλλοντός του. Τά θρη-

σκευτικά στοιχεία του όμηρικού κόσμου όριοθετούν σαφώς την έρμηνεία των χωρίων των έπων που άφοροϋν τά θέματα θεραπείας.

Ωστόσο, δέν μπορούμε νά παραβλέψουμε τό γεγονός ότι ό Όμηρος, περιγράφοντας τήν προσπάθεια του άνθρώπου νά άντιμετωπίσει μέ τίς δυνάμεις του τί φύση, φανερώνει μία συστηματοποίηση έμπειριών, γνώσεων και τεχνικών που άξιοποιούνται στην καθημερινή πρακτική. Τό σύνολο αυτών των γνώσεων, άνεξάρτητα από τό αν προέρχεται από τους ή είναι άποτέλεσμα παρατήρησης, άποτελεί ήδη κτήμα του όμηρικού άνθρώπου.

Αυτές οι γνώσεις θά είναι τό θεμέλιο, στό όποιο θά οικοδομηθεί άργότερα, αλλά πάντοτε στον έλληνικό χώρο, ή έπιστήμη της ιατρικής μέ θεμελιωτή τον μεγάλο Ίπποκράτη. Τό θρησκευτικό στοιχείο θά άπομακρυνθεί σταδιακά από τί φιλοσοφία και τήν έπιστήμη, αλλά θά έπιζήσει στό χώρο της θρησκείας, της πίστης και των λαϊκών δοξασιών.

B. ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ

Θά ήταν άνοήτως φιλόδοξο νά άσχοληθεί κανείς, έστω και γιατρός, μέ τον Ίπποκράτη και τό έργο του, σέ ένα τόσο μικρό και σύντομο βιογραφικό σημείωμα.

Γι' αυτό κρίνεται σκόπιμο ν' άναφερθούμε σέ γενικά βιογραφικά στοιχεία από τί ζωή του και νά δώσουμε εκλαϊκευμένες πληροφορίες για τήν «Ίπποκρατική Ίατρική και σκέψη», που άποτελέσαν και άποτελούν ακόμα τί βάση της ιατρικής δεοντολογίας στην σύγχρονη έπιστήμη.

Ό Ίπποκράτης (π. 460 π.Χ - 360 π.Χ) ήταν περιόδοξος Έλληνας γιατρός, ό πρώτος που ταξινόμησε συστηματικά τήν ιατρική και έπιχειρήσε μία μεθοδευμένη θεραπεία των νοσημάτων. Ήταν Κώος, Άσκληπιάδης κατά τό γένος και



γιός του Ήρακλείδη και της Φαιναρέτης ή της Πραξιθέας, κόρης της Φαιναρέτης, κατ' άλλους. Από τί μητέρα του ήταν 20ος έγγονός του Ήρακλή και από τον πατέρα του 18ος έγγονός του Άσκληπιού. Άρχικά υπήρξε μαθητής του ίδιου του πατέρα του, κατόπιν του Ήρόδικου, του Γοργία, του ρήτορα Λεοντίνου και του Δημόκριτου του Άβδηρίτη, αν και αρκετοί έρευνητές ισχυρίζονται πως ή σχέση του μέ τον Γοργία και τον Δημόκριτο ήταν μία πνευματική επικοινωνία και όχι σχέση μαθητείας.

Άφού εκπαιδεύτηκε στην ιατρική, αναχώρησε απ' τήν Κώ και έπισκέφθηκε διαδοχικά τί Θεσσαλία, τί Θάσο και τί Θράκη. Η φήμη του άπλώθηκε γοργά σέ όλη τήν Ελλάδα και πέρα από τά όριά της, στην κραταιά Περσία. Ό Άρταξέρξης τον κάλεσε στην αυλή του στέλνοντας πρέσβεις μέ πολύτιμα δώρα, αλλά εκείνος αρνήθηκε νά φύγει απ' τήν

πατριδα του. Λέγεται πώς θεράπευσε τόν βασιλιά τῶν Μακεδόνων Περδίκκα καί λύτρωσε τά Ἄβδηρα ἀπό λοιμό. Βοήθησε πολύ τούς Ἀργείους καί τούς Ἀθηναίους, λαμβάνοντας προληπτικά μέτρα γιά τήν ἐξάπλωση λοιμωδῶν νοσημάτων. Πέθανε περίπου στήν ἡλικία τῶν ἐνενήντα χρόνων στή Λάρισα καί τάφηκε κάπου μεταξύ Γυρῶνος, Τυρνάβου καί Λαρίσης. Σύμφωνα μέ τόν Ἄνθιμο Γαζῆ, τό μνήμα του διατηρήθηκε μέχρι καί τόν δεύτερο μ.Χ. αἰώνα.

Ὁ Ἴπποκράτης ἔζησε στήν Ἑλλάδα κατά τόν χρυσό αἰώνα, ὁ ὁποῖος ἀνέδειξε μεγάλους ἀνδρες ὅπως ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Εὐριπίδης καί ὁ Θουκιδίδης. Περιώδευσε, ὅπως λέγεται, στή Θεσσαλία, τή Θράκη, τή Θάσο, τή Σκυθία, πιθανῶς δέ καί στή Μέση Αἴγυπτο. Εἶναι ὁ πρῶτος πού θεμελίωσε τήν ἐπιστημονική ἰατρική, ὅπως βεβαιώνει καί ὁ Γαλνός (πρῶτος ἐξήνεγκε τήν τελείαν παρ' Ἑλλήσι ἰατρικήν, χίν,676). Τά ἔργα του εἶναι προϊόντα ἐξοχῆς παρατήρησης, ἐμπειρίας καί σπάνιου ὀρθολογισμοῦ. Οὐσιαστικά ἀποτελοῦν τό μεγαλύτερο σταθμό στήν πορεία τῆς ἑλληνικῆς ἰατρικῆς.

Τά ἔργα πού ἀποτελοῦν τήν Ἴπποκράτειο Συλλογή εἶναι 59 τόν ἀριθμόν, γράφτηκαν στήν ἰωνική διάλεκτο μεταξύ τοῦ 440-340 π.Χ καί εἶναι τά ἀρχαιότερα μνημεῖα ἀκριβοῦς ἐπιστημονικῆς ἰατρικῆς.

Βέβαια, τό ζήτημα τῆς γνησιότητος τῶν συγγραμμάτων του ἀπασχόλησε γιά πολύ τούς ἐρευνητές, μέ ἀποτέλεσμα νά καταγραφοῦν πολλές καί παράδοξες ἀπόψεις. Ἀπό τούς Ἑλληνας, ἀριστηκριτική στά ἔργα του ἔκανε ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς στά *Περί Ἀερίων Ὑδάτων καί Τόπων καί περί Διαιτήτος Ὁξέων καί Ἀρχαίας Ἰατρικῆς*.

Ἡ μορφή τοῦ Ἴπποκράτη ὡς «Πατέρα τῆς Ἰατρικῆς» παραμένει ἰσχυρή ὄχι μόνον στούς ἰατρικούς κύκλους τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλά καί στή σύγχρονη ἐποχή.

Ὁ Γαλνός περιγράφει τόν Ἴπποκράτη, παραμένοντας ταυτόχρονα καί ὡς συνδετικός κρίκος γιά τή διάδοση τῆς διδασκαλίας του, καθώς μετέφερε τό ἐνδιαφέρον του σέ μεταγενέστερους γιατρούς. Ἔτσι, μέ τήν ἀντιγραφή τῶν κειμένων του, οἱ ἰδέες τοῦ Ἴπποκράτη ἐπιβίωσαν κατά τή Βυζαντινή Αὐτοκρατορία καί τίς κληρονόμησαν οἱ γιατροί τῆς Ἀναγέννησης.

Ἄς δοῦμε ἐπιγραμματικά μερικές Ἴπποκρατικές ἰδέες καί γνώσεις πού δικαιοῦν τόν τίτλο του ὡς «Πατέρα τῆς Ἰατρικῆς».

Ἡ μορφή τοῦ Ἴπποκράτη ὡς «Πατέρα τῆς Ἰατρικῆς» παραμένει ἰσχυρή ὄχι μόνον στούς ἱστορικούς κύκλους τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλά καί στή σύγχρονη ἐποχή. Ὁ Γαλνός περιγράφει τόν Ἴπποκράτη, παραμένοντας ταυτόχρονα καί ὡς συνδετικός κρίκος γιά τή διάδοση τῆς διδασκαλίας του, καθώς μετέφερε τό ἐνδιαφέρον του σέ μεταγενέστερους γιατρούς.

Φυσιοπαθολογία

Οἱ Ἑλληνας φιλόσοφοι (Ἴωνες καί Πυθαγόρειοι), καί εἰδικότερα τό σύστημα τῶν τεσσάρων κοσμογόνων στοιχείων (ριζωμάτων), ἀπέτελεσαν τή γέφυρα πού συνέδεσε τήν πρό-ἱπποκρατική ἰατρική (Ἀσκληπική) μέ τήν ἱπποκρατική σκέψη καί τή μετά-ἱπποκρατική ἰατρική (Γαλνική). Ἔτσι ὁ μὲν ὀμηρικός ἰατρός

(Ασκληπιακή περίοδος) ύπηρετεί την τέχνη του στηρίζοντάς την στην παραδοσιακή εμπειρία και στήν θεραπευτική δεξιοτεχνία του, ό δέ ίπποκρατικός και γαλνικός ιατρός διαθέτει επιπροσθέτως όρθολογική σκέψη και φιλοσοφικό στοχασμό, συμμετέχοντας στην επίλυση των ιατρικών προβλημάτων της εποχής του. Οί ρήσεις «*ίπτρος γάρ φιλόσοφος ισόθεος*» (Ίπποκράτης) και «*Ότι άριστος ίπτρος και φιλόσοφος*» (Γαλνός) μαρτυρούν τί δεσπόζουσα σημασία της ιατρικής φιλοσοφίας, πού πρώτος έπεσήμανε ό Κώος ιατροφιλόσοφος.

Ειδικότερα οί ίπποκρατικές αντιλήψεις για τί φυσιοπαθολογία (χυμοπαθολογία) έχουν επηρεασθεί βαθιά από τίς απόψεις των προσωκρατικών φιλοσόφων πού πρώτος διατύπωσε ό Έμπεδοκλής ό Άκραγαντίνας. Έτσι ό Ίπποκράτης δεχόταν ότι οί χυμοί του ανθρώπινου οργανισμού είναι τέσσερις: τό αίμα, τό φλέγμα, ή κίτρινη χολή και ή μαύρη χολή, και ότι κάθε χυμός αντιστοιχεί σε ένα όργανο (καρδιά, έγκέφαλος, ήπαρ, σπλήν, αντιστοίχως).

Η ισορροπία της αναλογίας των τεσσάρων χυμών συντηρεί και προστατεύει την υγεία του ανθρώπινου οργανισμού («*εύκρασία*»), ενώ, αντίθετα, κάθε διαταραχή της προκαλεί διάφορες άρρώστιας («*δυσκρασία*»). Η σωστή αναλογία των χυμών χαρακτηρίζεται μέ τόν όρο «*κράσις*», ό όποιος σήμερα αποδίδεται και μέ τόν όρο «*ιδιοσυγκρασία*».

Νοσολογία

Όσον άφορᾶ τί νοσολογία, ό Ίπποκράτης είχε διαμορφώσει την άποψη ότι ό ιατρός πρέπει νά ώφελει τόν άρρωστο, ή τουλάχιστον νά μίν τόν βλάπτει. Ό Κώος σοφός χρησιμοποίησε όλες τίς εξεταστικές μεθόδους της σημειολογίας πού εξακολουθεί νά εφαρμόζει ή σύγχρονη κλινική διαγνωστική. Από την επισκόπη-

ση -πού βασίζεται στην παρατήρηση- έως την ψηλάφηση και την άμεση άκρόαση μέ τελικό σκοπό τί συνθετική αξιολόγηση και την κλινική διάγνωση της νόσου από την όποία πάσχει ό άρρωστος. Τό μυστικό της επιτυχίας της διαγνωστικής ίπποκρατικής μεθόδολογίας κρύβεται σε πολλούς άλλους παράγοντες, όπως είναι ή λήψη λεπτομερούς ιστορικού από τόν άρρωστο και τό περιβάλλον του, ή αξιολόγηση της συμπτωματολογίας της νόσου και ή προσεκτική φυσική εξέταση, σε συνδυασμό μέ τί διερεύνηση των συνθηκών του πε-

Όσον άφορᾶ τί νοσολογία, ό Ίπποκράτης είχε διαμορφώσει την άποψη ότι ό ιατρός πρέπει νά ώφελει τόν άρρωστο, ή τουλάχιστον νά μίν τόν βλάπτει!

ριβάλλοντος. Η λεγόμενη «Ίπποκρατική μέθοδος» είναι εκείνη πού διαχώρισε την όρθολογική ιατρική από την πρωτόγονη, τί μαγική και την «ιατρική» των άγυρτών.

Άρχαία Χειρουργική- Χειρουργικές έπεμβάσεις της Ίπποκρατικής περιόδου

Μέ τόν καιρό ή πείρα και οί γνώσεις πού συλλέγονταν στά Άσκληπεία είναι τόσο μεγάλες, πού είναι αδύνατο νά τίς συγκρατήσει στή μνήμη ένας ιατρός. Ό Ίπποκράτης ό Κώος αναγνωρίζει την άνάγκη της καταγραφής τους. Περί τά 72 βιβλία του μεγάλου αυτού ιατρού καταφέρνουν νά συλλέξουν οί Άλεξανδρινοί 50 χρόνια μετά τόν θάνατό του. Άνάμεσα σ' αυτά, τουλάχιστον όκτώ αναφέρονται στή χειρουργική, ένα στην Όφθαλμιατρική και έπτά στή Γυναικολογία. Τό «κατ' ιατρειον» άσχολείται μέ τό χειρουργείο, τό

φωτισμό, τό προσωπικό, τίν τοποθέτηση τοῦ ἀσθενοῦς στό χειρουργικό τραπέζι καί μέ τίν τεχνική των ἐπιδέσεων.

Ἡ χειρουργική τοῦ Ἱπποκράτη εἶναι ιδιαίτερα ἀνεπτυγμένη, κατά δέ τόν Σ. Ζερβό, τό σύγγραμμά του «Περί ἀρμῶν καί ἄρθρων» εἶναι «τό ὠραιότερο ἱατρικό κείμενο πού βγήκε μέχρι σήμερα ἀπό τά χέρια ἑνός ἱατροῦ».

τούς βασικούς θεραπευτικούς χρόνους, πού καί σήμερα χρησιμοποιοῦμε: Καθαρισμός, ἀντισπινία, διατήρηση τοῦ τραύματος ἀνοικτοῦ γιά παροχέτευση, συχνός ἔλεγχος, ἀκίνητοποίηση, ἔντονη ἀνψυχία γιά τίν ἐπερχόμενη φλεγμονή, «ἐξωτερική ὀστεοσύνθεση».

Αὐτές του τίς γνώσεις τίς κωδικοποίησε καί σύμφωνα μέ τίς ἐμπειρίες του τίς ἐφάρμοσε σέ κάθε μιὰ ἀπό τίς κατηγορίες κακώσεων πού διέκρινε.

Ὁ «Ὅρκος τοῦ Ἱπποκράτη» θεωρεῖται μέχρι σήμερα τό βασικότερο κείμενο τῆς ἱατρικῆς δεοντολογίας καί ἠθικῆς ὅλων τῶν αἰώνων. Ἄν καί συντάχθηκε σέ μιὰ ἐποχή πολύ διαφορετική ἀπό τή δική μας, περιέχει ἀρχές καί ὑποθήκες πανανθρώπινες.

Ὁρθοπαιδική – Εἰσαγωγή στίς Ὁρθοπαιδικῆς τοῦ Ἱπποκράτους

Οἱ παρατηρήσεις τοῦ Ἱπποκράτη σέ θέματα Ὁρθοπαιδικῆς καί Τραυματολογίας συνιστοῦν μιὰ ἀνεκτίμητη κληρονομιά. Στίς Ἱπποκρατικές συλλογή βρῖσκουμε περιγραφές καί ἀπόψεις πού συχνά θά ἄφηναν ἐκπληκτο ἕνα σύγχρονο Ὁρθοπαιδικό.

Τό μεγαλύτερο πλῆθος τῶν ὀρθοπαιδικῶν γνώσεων τοῦ Ἱπποκράτους συγκεντρώνεται στά βιβλία του «Περί ἀρμῶν» καί «Περί ἄρθρων ἐμβολῆς». Τέλος, τό πολύ σύντομο «Μολχικόν» ἀποτελεῖ ἕνα εἶδος ὀρθοπαιδικοῦ ὁδηγοῦ.

Τραυματολογία

Ἄν κάποιος ἔχει ὑπ' ὄψη του τό σύνολο τοῦ ἱατρικοῦ ἔργου τοῦ Ἱπποκράτη, τότε γνωρίζει ὅτι ὁ μέγας Ἑλληνας γιάτρος εἶναι καί θεμελιωτής τῆς σύγχρονης Τραυματολογίας.

Ἀπό τίν ιδιαίτερη ὅμως μελέτη τῶν ἀπόψεών του γιά τίς ἐπιπλεγμένες κακώσεις, προκύπτει ὅτι σαφῶς ἐφάρμοζε

Ἐπιβεβαιώνεται τελικά μέ τόν θαυμαστότερο τρόπο ἡ πρωτοπορία τοῦ Ἱπποκράτη σέ ἕνα χώρο ὅπου καί σήμερα ἀκόμη ἡ ἱατρική συναντᾷ ἀνυπερβλπτες δυσκολίες.

Στοιχεῖα μαιευτικῆς-γυναικολογίας στίς ἐποχή τοῦ Ἱπποκράτη

Ἐνας ἀπό τούς πολλούς τομεῖς μέ τούς ὁποίους ἀσχολήθηκε ὁ «γίγαντας» τῆς ἱατρικῆς ὑπῆρξε καί ἡ μελέτη τοῦ γυναικείου σώματος καθῶς καί οἱ ἀσθένειες αὐτοῦ. Ὅσο μελετᾷ κανεῖς σέ βάθος τό ἀξιοθαύμαστο ἔργο του, σέ σχέση μέ τά δεδομένα καί τίς δοξασίες τῆς ἐποχῆς του, τόσο περισσότερο μένει ἐκπληκτος γιά τό σπινθηροβόλο πνεῦμα καί γιά τίν παρατηρητικότητα τοῦ Ἱπποκράτη.

ἹΠΠΟΚΡΑΤΕΙΟΣ ΟΡΚΟΣ

Ὁ «ὄρκος τοῦ Ἱπποκράτη» εἶναι ὁ ὄρκος πού λαμβάνεται ἀπό ἱατρούς καί ἀναφέρεται στίς ἠθικῆς ἐξάσκηση τῆς ἱατρικῆς. Πιστεύεται πῶς ὁ ὄρκος γράφτηκε

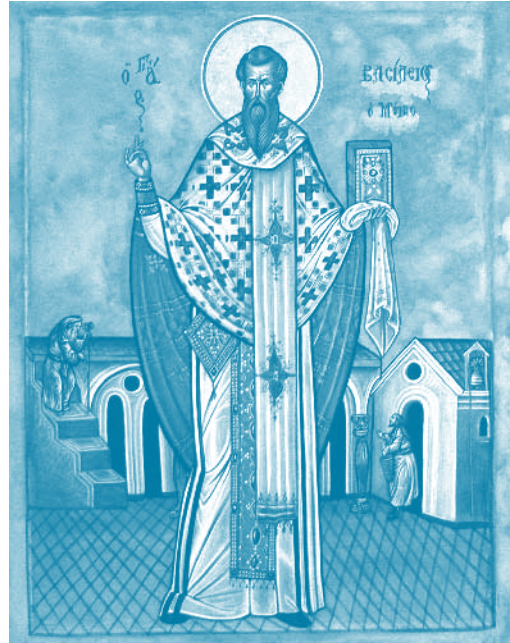
ἀπό τόν Ἴπποκράτη τόν 4ο αἰῶνα π.Χ. ἢ ἀπό ἕναν ἀπό τούς μαθητές του, καί ἔτσι περιλαμβάνεται στήν Ἱπποκρατική συλλογή. Παρ' ὄλο πού εἶναι περισσότερο ἱστορική καί ἠθική ἀξία, ὁ ὄρκος θεωρεῖται ὡς «τελετή περάσματος» γιά αὐτούς πού ἐκπαιδεύτηκαν νά ἀσκοῦν τήν ἰατρική, ὡστόσο δέν εἶναι πλέον ἀναγκαστικός καί δέν λαμβάνεται ἀπό ὄλους τούς ἰατρούς.

Εἶναι καταφανής ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ Ἱπποκρατικοῦ Ὁρκου. Καί μόνο τό γεγονός ὅτι ἐπί 24 καί πλέον αἰῶνες ἐπιβιώνει καί ἐπηρεάζει τούς δεοντολογικούς κώδικες διάφορων ἐθνῶν καί Παγκόσμιων Ἐνώσεων δείχνει τήν τεράστια σημασία του.

Ὁ «Ὁρκος τοῦ Ἱπποκράτη» θεωρεῖται μέχρι σήμερα τό βασικότερο κείμενο τῆς ἰατρικῆς δεοντολογίας καί ἠθικῆς ὄλων τῶν αἰῶνων. Ἄν καί συντάχθηκε σέ μιᾶ ἐποχή πολύ διαφορετική ἀπό τή δική μας, περιέχει ἀρχές καί ὑποθήκες πανανθρώπινες, πού ἐξακολουθοῦν νά ἰσχύουν μέχρι σήμερα. Σέ ἕνα κείμενο μιᾶς μόλις σελίδας προβάλλονται οἱ σπουδαιότερες ὑποχρεώσεις καί ἀρετές πού χαρακτηρίζουν ἕνα ὑψηλό λειτούργημα, ὅπως ἡ Ἱατρική.

Ὁ «Ὁρκος τοῦ Ἱπποκράτη» ἀποτελεῖ μνημεῖο ὑψίστης σημασίας στήν ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐπειτα, ἀντικατοπτρίζει μιᾶ νέα ἐκπαιδευτική δυνατότητα. Ἀκόμη, ἡ καθολικότητα τῶν κανόνων του καί ὁ βαθύτατος ἀνθρωπισμός του συνιστοῦν μιᾶ διακήρυξη μέ διαχρονική ἀξία καί ἀπαράμιλλο κύρος. Ἐτσι, πολλοί ὀνομάζουν τόν «Ὁρκό τοῦ Ἱπποκράτη» χρυσοῦ κανόνα τῆς Ἱατρικῆς.

Τελικά συνάγεται ὅτι ὁ Ἱπποκρατικός Ὁρκος ὄχι μόνο δέν ἔχει ξεπερασθεῖ, ἀλλά μέσα στή σύγχρονη κοσμοθεωρητική κρίση ἀποκτᾶ μεγαλύτερο κύρος καί ἀξία.



Γ. ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Οἱ σπουδαστές τῆς Πατρολογίας² εἶναι ἐνημερωμένοι πάνω στήν πλατιά γνωριμία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μέ τήν Ἱατρική. Αὐτό τό ἀντιλαμβάνεται κανεῖς ἀπό τή μελέτη τῶν συγγραμμάτων καί τῶν ἐπιστολῶν τῶν Πατέρων.

Πολλοί Πατέρες-συγγραφείς στράφηκαν πρὸς τήν Ἱατρική τέχνη, γιά νά ὑπερασπίσουν καί νά ἐξηγήσουν χριστιανικές διδασκαλίες καί γιά νά χρησιμοποιήσουν εἰκόνες ἀπό τήν οἰκονομία τοῦ σώματος γενικά. Οἱ παραπομπές τῆς Ἱατρικῆς πού βρίσκονται στά συγγράμματα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας εἶναι πολυάριθμες.

Σέ μιᾶ σύντομη ἀνασκόπηση, ὅπως αὐτή ἐδῶ, ἀποκλείεται ἀνάπτυξη ὄλων τῶν παραπομπῶν, γι' αὐτό θά ἀσχοληθοῦμε ξέχωρα μέ τόν Μέγα Βασίλειο, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε καί συνάδελφος εἰς τήν Ἱατρική.

Ἀπό τά μαθητικά μας ἀκόμη χρόνια

2 Κλάδος τῆς Θεολογίας πού μελετᾶ τά ἔργα καί τή διδασκαλία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

εἶναι γνωστή ἡ προσωπικότητα τοῦ Μ. Βασιλείου.

ἽΟλοι τόν γνωρίζουμε ὡς Ἐπίσκοπο, ἐργάτη τοῦ Πνεύματος, ὡς κοινωνικό ἀναμορφωτή, ὡς ἄριστο χειριστή τῆς ρητορικῆς, τῆς γραμματικῆς, τῆς φιλοσοφίας. Ἐλάχιστοι ὁμως γνωρίζουμε γιά τήν ἱατρική του μόρφωση.

Καί θά πρέπει νά σημειωθεῖ ἀπ' τήν ἀρχή ὅτι δέν ἦταν μορφωμένος ἐπιφανειακά ἢ ἔστω ἐγκυκλοπαιδικά, ἀλλά, χωρίς νά ὑπερβάλλουμε τά γεγονότα, ἦταν βαθύς σπουδαστής καί ἐρευνητής τῆς ἐπιστήμης τοῦ Ἴπποκράτους. Ὅταν βρισκόταν στήν Ἀθήνα, εἶχε τήν εὐκαιρία νά συνδεθεῖ μέ Ἑλλήνες γιατρούς, ἀπ' ὅπου πῆρε τίς καταβολές τῶν γνώσεών του, πού ἀργότερα ἀποτελέσαν καί τό κίνητρο τῆς δημιουργίας ἐνός τόσο μεγάλου ἔργου ὅπως εἶναι ἡ Ἴδρυση τοῦ πρώτου Δημόσιου Νοσοκομείου τῆς **Βασιλειάδας**. Δέν μποροῦμε ὁμως νά ὑποστηρίζουμε πῶς ἡ φροντίδα του καί τό ἐνδιαφέρον του ἐστράφη ἀμέριστο μόνο στήν ἱατρική. Διότι, τήν ἐποχή του, ὁ σπουδαστής τῆς φιλοσοφίας ἔπαιρνε συγχρόνως καί μαθήματα ἱατρικῆς, γιατί δέν ὑπῆρχε ἰδιαίτερη «ἔδρα» γιά τή διδασκαλία τῆς.

Ἀκόμη καί κατά τό 425 μ.Χ. στό Πανεπιστήμιο τῆς Κων/λης ἀπό τίς 30 ἔδρες του μιά ἔδρα κατεῖχε ἡ φιλοσοφία ὅπου διδασκόταν καί τό μάθημα τῆς Ἴατρικῆς. Ἔτσι ἐξηγεῖται πῶς ὁ Μ. Βασίλειος πῆρε καί μαθήματα Ἴατρικῆς μαζί μέ τίς σπουδές του στή Φιλοσοφία. Ὅπως μάλιστα μᾶς πληροφορεῖ εἰς τόν ἐπιτάφιο λόγο του καί ὁ συσπουδαστής του Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, «ἀπό τήν ἱατρική ἐπιστήμη σπούδασε, ὄχι μόνον ὅσα τό μάτι βλέπει καί τά ἀπλούστερα, ἀλλά ὅσα συνιστοῦν τό φιλοσοφικό καί θεωρητικό περιεχόμενο τῆς ἐπιστήμης».

Γνώστης βαθύς ὁ Μ. Βασίλειος τῆς ἀποστολῆς τοῦ γιατροῦ, ὑπερασπίστηκε τό ἱατρικό ἐπάγγελμα, ὅταν γεννήθηκε ζή-

τημα μεταξύ τῶν χριστιανῶν γιά τήν ἀνάγκη τῆς χρησιμοποίησης τῶν γιατρῶν ἢ ὄχι. Ἐτέθη κάποτε τό ἐρώτημα «*Εἰ τοῖς ἐκ τῆς ἱατρικῆς κεχρηῖσθαι κατά σκοπόν ἐστι τῆς εὐσεβείας*»³. Ἀπαντώντας ὁ μέγας ἱεράρχης ἀναπτύσσει θαυμάσιες σκέψεις ὄχι μόνο γιά τήν ἀνάγκη τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης, ἀλλά καί γιά τήν προέλευση αὐτῆς ἀπό τό Θεό: «*Ὡσπερ ἐκάστη τῶν τεχνῶν βοήθεια ἡμῖν πρὸς τό τῆς φύσεως ἀσθενές ὑπό τοῦ Θεοῦ κεχάριστα, οἷον γεωργία μὲν, ἐπειδή οὐκ ἐφαρκεῖ τά αὐτομάτως ἐκ τῆς γῆς φυόμενα πρὸς τήν τῶν χρεῶν παραμυθίαν, ὕφαντική δέ ἐπειδή ἀναγκαῖα ἡ τῶν σκεπασμάτων χρεία πρὸς τε τό εὐσχημον καί τās ἀπό τοῦ ἀέρος βλάβας, καί οἰκοδομική ὁμοίως οὕτω καί ἱατρική*»⁴.

Τίς γνώσεις του ἀπό τήν ἱατρική τίς χρησιμοποιεῖ μέ ἐξαιρετικό τρόπο στίς παρουσιαζόμενες εὐκαιρίες κατά τίς ὁμιλίες του. Πολλές φορές, ἀντλώντας ἀπό τήν ἱατρική εἰκόνας, ἀναπτύσσει περίφημες σκέψεις σέ θέματα καθαρὰ θεολογικά. Ἀξίζει τόν κόπο νά σημειώσουμε ἐλάχιστα ἀπό τίς πολυπληθεῖς εἰκόνας καί παραστάσεις του ἀπό τήν ἱατρική. Ἔτσι σ' ἓνα λόγο του, ἐρμηνεύοντας τόν προφήτη Ἡσαΐα, δίνει ὀρισμούς χειρουργικῆς πού δέν ἀπέχουν καθόλου ἀπό σύγχρονες πανεπιστημιακές παραδόσεις. Ἐπειδή «*τραῦμα λύσις ἐστὶ τῆς τοῦ σώματος συνεχείας κατά μικρόν τι μέρος τῆς συναφείας διακοπείσης καί ὁ μῶλωψ ἵχνος ἐστὶ πληγῆς ὕφαιμον, θλασθέντος τοῦ σώματος ἐκ τῆς ἀντιτυπίας τοῦ πλῆξαντος καί τοῦτο δέ κατά τι μέρος συνίσταται, καί ἡ φλεγμονή ὄγκος ἐστὶ πυρῶδης συρρεόντων ἐπὶ τό ἀσθενῆσαν μέρος τῶν ὑγρῶν καί τῆ παρα φύσιν θερμασία φλεγόντων τό πεπονθός...*»⁵, μέ θαυμάσιο τρόπο σπεύδει ἀκολουθῶς νά μεταφέρει τούς χειρουργικούς ὀρισμούς

³ Ὅροι κατά πλάτος, P.G., 31, 901

⁴ αὐτόθι, στ. 1044

⁵ Εἰς τόν προφήτην Ἡσαΐαν, 1,18.

στόν πνευματικό οργανισμό της ἐκκλησίας πού θεωρεῖ ὡς πλήρη καί δλοκληρωμένο σωματικό οργανισμό, χρησιμοποιοῦντας γ' αὐτό τήν ἴδια εἰκόνα μέ τόν Ἄπ. Παῦλον.

«**Τραύματα** μέν οὖν ἐστὶ τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ σχίσματα, **μώλωπες** δέ, αἱ ὑπουλαὶ καρδίαι· **φλεγμονή** δέ, ἔπαρσις ψυχῆς ἐξ ἀλόγου οἰήσεως ὀγκουμένης, καί διὰ τοῦτο ἐπαιρομένης κατά τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ. **Μάλαγμα** μέν οὖν ἐστὶν ὁ μετὰ πραότητος καί ἐπιεικειᾶς ταπεινωτικός τῶν ματαίων φυσιώσεων λόγος. **Ἐλαιον** δέ, ὁ μετὰ οἴκτου καί συμπαθείας τόν δολερὸν καί ὑπουλον καί τραχύ τῶν ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων καταλαϊνών. **Κατάδεσμος** δέ, λόγος ὁ τὰ πρὸς διάστασιν ἐπειγόμενα συγκρατῶν»⁶.

Ἄλλὰ καί ἡ Βιολογία καί ἡ Γενετική δέν βρῖσκονται ἔξω ἀπὸ τὴν παρατήρηση

Μ. Βασιλείου γιὰ «χρωμοσώματα» καί «γονίδια». Στοιχεῖα ἀκριβῶς πού μᾶς δίνουν τούς χαρακτηῖρες τοῦ ἀναπτυσσόμενου οργανισμοῦ καί πού περιέχονται ὡς συστατικὴ ὕλη τῶν ἀρχικῶν μπηρώων καταβολῶν, δηλ. τοῦ ὠαρίου καί σπερματοζωαρίου. Παραθέτουμε τὴ σχετικὴ περικοπὴ, ὅπως αὐτὴ ὑπάρχει στὴν ἔκδοση τῶν Ἀπάντων τοῦ Μ. Βασιλείου τοῦ Barille: «**Αὐξάνεσθε μέχρι τινός. Κατὰ τὴν πρώτῃν σύστασιν τὴν καταβληθεῖσαν ἐν τῇ μήτρᾳ κατεβλήθησαν καί οἱ λόγοι τῆς αὐξήσεως. Ἄλλ' οὐ τὸ μετὰ ταῦτα νεώτερόν τι τῆς ἡλικίας χάρισμα ἐπιγίνεται, ἀλλ' αἱ μπηρῶα καταβολαὶ συγκαταβλημένας ἔχουσι τὰς πρὸς τὸ αὐξάνεσθαι ἐπιτηδειότητας.**

Συνεχίζοντας στὴν ἴδια ὁμιλία τοῦ ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «**Τριετές τὸ παιδίον ἐμέτρησεν ὁ πατὴρ οἶδεν ὅτι τὸ διπλάσι-**

**Μολονότι σκοπός τοῦ Μ. Βασιλείου δέν ἦταν
ἡ θεραπεία τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης,
δέν θά ὑπερβάλλαμε, ἐάν θεωρούσαμε
τόν Μεγάλο Πατέρα τῆς Ἐκκλησίας μας καί ὡς ἓνα
τῶν μεγάλων σκαπανέων τῆς ἐπιστήμης τοῦ Ἴπποκράτη.**

καί τὴν ἔρευνα τοῦ Μ. Βασιλείου, πού, ἐρμηνεύοντας τὸ «**Αὐξάνεσθε καί πληθύνεσθε καί πληρώσατε τὴν γῆν**», ἀναλύει τὸ θέμα τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνθρωπίνου οργανισμοῦ. Ἐκεῖ κάνει τὴν ἑξῆς παρατήρηση: Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἔγκειται στοὺς «**λόγους τῆς αὐξήσεως**» πού καταβλήθηκαν στὴν μήτραν καί πού ἔχουν τὰς πρὸς «**τὸ αὐξάνεσθαι ἐπιτηδειότητας**». Δηλαδή ὁ ἀνθρώπινος οργανισμὸς ὑπόκειται σὲ νόμους πού μεταβιβάζονται κατὰ τὴν καταβολὴ τοῦ στὴν μήτρα.

Μόλις τόν 19^ο αἰῶνα ἦλθε ἡ μελέτη τῶν νόμων τῆς κληρονομικότητος νά ἐπιβεβαιώσῃ τὴν παρατήρηση αὐτὴ τοῦ

ον τούτου μεγέθους ἀπολήφεται ἐν τῇ τελειώσει. Ὅσον γάρ ἐν τῇ τριετίᾳ τῷ μήκει ὁ ἄνθρωπος φαίνεται, δὶς τοσοῦτον ἔσται ἐν τῇ συμπληρώσει τῆς αὐξήσεως. Δηλαδή τοῦτο τὸ μέτρον τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, μέχρι πέρατος, μέχρις ὄρου». Τὴν παρατήρηση αὐτὴ τοῦ Μ. Βασιλείου ἔρχεται μετὰ ἀπὸ αἰῶνες, μετὰ τῶν ἄλλων, κι ὁ Waldeyer, Γερμανὸς Ἀνατόμος, νά ἐπικυρώσει. Κατὰ τὴν ἀναφορά τοῦ στὶς ἀναλογίες τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος τῶν διαφόρων ἡλικιῶν, λέγει ὅτι ἡ σχέση τοῦ μήκους τῆς κεφαλῆς πρὸς τὸ μήκος τοῦ ὅλου σώματος σὲ παιδί τριῶν χρόνων εἶναι περίπου 1,9:8. Στόν ἐνήλικο ἡ σχέση γίνεται 1:8, δηλαδή ὁ ἐνήλικος ἔχει περίπου τὸ διπλάσιο ὕψος

6 *Εἰς τὸν προφητικὴν Ἠσαΐαν, 1,19.*

ἀπ' ὅ,τι ἔχει σέ ἡλικία 3 χρόνων. Βέβαια εἶναι δυνατό νά ἔχουμε ὕψος μεγαλύτερο ἢ μικρότερο τοῦ μέσου ὕψους ἀνθρώπων. Ἐμεῖς ὁμως ἀναφερόμαστε γιά κανονικές συνθήκες ἀνάπτυξης.

Θά ἀξιζε νά μελετοῦσε κανεῖς μέ λεπτομέρεια τά ὄσα ἀναφέρει γιά τούς ὀφθαλμούς. Ἀπλῶς παραθέτουμε περικοπές ἀπό τούς λόγους του, πού θά ἦταν δυνατόν νά τοποθετήσουμε σέ σύγχρονο σύγγραμμα περιγραφικῆς ἀνατομικῆς. *«Ἡ μέν οὖν κεφαλὴ τοῦ ὅλου σώματος ὑπερενέχουσα, τοῖς ὤμοις ἐπίκειται... Ἐν ταύτῃ δέ τόν ὀφθαλμόν οὐκ ὀλίγα. Χιτῶν ἐντεῦθεν καί οὐκ ἀρκεῖ οὗτος. Οὐ γάρ ἐδέχτο παχὺ κατασκευασθῆναι. Οὐκοῦν εἷς μέν διανγῆς, εἷς δέ ἀραιός, ὁ μέν κρυσταλλοειδής, ὁ δέ κερατοειδής ὁ προκεκαλυμμένος, στερώτερος ὁ ἐνδοθεν, ἀραιότερος ἵνα μή κωλύῃ τὴν πάροδον. Ὁ τρίτος πάλιν κρυσταλλοειδής, ἵνα ἐν αὐτῷ τὴν ἔμφασιν καί τὴν διαύγειαν ἐκατέρα ἔχη...»*

Τὴν ὀμιλία του αὐτὴ κλείνει μ' ἓναν ὕμνο, σάν ἄλλος Δαυῖδ, γιά τὴ σοφία τοῦ Δημιουργοῦ. *«Ποιὸς ἀμπελουργὸς οὕτω δύναται ἀσφαλῶς τὴν οἰκείαν ἀμπελον περικλεῖσαι, καί θριγγόν αὐτῇ τοιοῦτον περιβαλεῖν ὡς ἀνεπίβατον πάντως καθεστῆναι τόν χώρον, ὡς ὁ Θεὸς ἐξεργάσατο τὴν τῶν ὀφθαλμῶν περιβολήν».*

Θά ἦταν δυνατόν νά παρατεθοῦν πολλές περικοπές ἀπό τούς λόγους του, ἀλλά, ὅπως καί ὁ ἴδιος μᾶς λέγει, *«...Εἰ μέν οὖν κατὰ μέρος καί περὶ τῶν λοιπῶν μερῶν τοῦ σώματος βουλευθῆμεν λεπτολογίσασθαι καί τὴν ἐφ' ἐκάστῳ σοφίαν τοῦ Θεοῦ διατρανώσαι καί ἐξυμνῆσαι ἐπιλήψει πάντων ἡμῖν ἡ ἡμέρα...».*

Ἀπὸ τίς ἀρχές τοῦ Χριστιανισμοῦ οἱ φροντίδες γιά τούς ἀσθενεῖς ἦταν μέρος θρησκευτικῶν ὑποχρεώσεων. Διαπιστώνουμε ἀπὸ τόν 2^ο μ.Χ. αἰῶνα ὅτι οἱ χριστιανικές κοινότητες ἐμπιστευόνταν σέ μερικά πρόσωπα εἰδικά τὴ φροντίδα τῶν ἀσθενῶν καί τῶν πτωχῶν. Ἀλλά ὁ Μ. Βασίλειος

ἔδωσε τὴ λογικὴ σπουδαιότητα αὐτῆς τῆς θεμελιώδους ἀρχῆς τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ἰδρύοντας τὸ πρῶτο δημόσιο νοσοκομεῖο. Τὴν ἐποχὴ του οἱ γιατροὶ ἔμεναν στὶς πόλεις καί ἐξασκοῦσαν τὸ ἐπάγγελμα, χωρὶς νά ἀσχολοῦνται καθόλου μέ τὴ νοσηλεία τῶν ἀσθενῶν. Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ λιμοῦ τοῦ ἔτους 368 μ.Χ. ὁ Μ. Βασίλειος ἰδρύσε στὰ περὶχώρα τῆς Καισάρειας τὸ πρῶτο μεγάλο Νοσοκομεῖο, τὴν περίφημη «Βασιλειάδα», γιά τὴν περίθαλψη τῶν ἀσθενῶν, ταξιδιωτῶν, τραυματιῶν, ἀστέγων καί λεπτῶν. Διαπιστώνοντας ὁ Μ. Βασίλειος ὅτι τὸ ἔργο του ἀνταποκρινόταν σέ μιὰ πραγματικὴ ἀνάγκη, ἄρχισε νά συνιστᾶ στὶς ἐκκλησιαστικές ἐξουσίες τὴν ἴδρυση παρόμοιων φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων, κυρίως λεπροκομείων. Ἔτσι, εἶναι ὄχι μόνον ὁ πρῶτος ἰδρυτὴς ἑνὸς νοσοκομείου, ἀξίου τοῦ ὀνόματός του, ἀλλὰ ἀκόμη καί ὁ ἰδρυτὴς ἑνὸς δικτύου νοσοκομειακῶν ὑπηρεσιῶν πού εἶχαν διασπαρεῖ σχεδόν σ' ὅλη τὴ Μ. Ἀσία.

Ὁ Μέγας Βασίλειος δέν ἔζησε πολλὰ χρόνια. Ὁ ἀνθρώπος αὐτός, ἐνῶ ὡς Χριστιανός, Ἐπίσκοπος, Ἐπιστῆμων καί Κοινωνικός ἐργάτης μᾶς φαίνεται καί εἶναι ἀπὸ τίς πιὸ δυναμικές προσωπικότητες τοῦ αἰῶνος του, ὑπῆρξε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἀσθενής, καί τέλος, νικημένος ἀπ' αὐτὴν του τὴν ἀρρώστια, πέθανε μόλις 49 χρόνων τὴν 1^η Ἰανουαρίου 379 μ.Χ.

Καί διὰ νά ὑπενθυμίσουμε κάτι πού καί στὴν ἀρχὴ ἐτονίσαμε. Μολοντί σκοπὸς τοῦ Μ. Βασιλείου δέν ἦταν ἡ θεραπεία τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης, δέν θά ὑπερβάλλαμε, ἐάν θεωρούσαμε τόν Μεγάλον Πατέρα τῆς Ἐκκλησίας μας καί ὡς ἓνα τῶν μεγάλων σκαπανέων τῆς ἐπιστήμης τοῦ Ἱπποκράτη.

Βασίλειος Κέκης
Καθηγητὴς Χειρουργικῆς
Παν/μίου Ἀθηνῶν

Η ΓΙΟΡΤΗ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ



*Οί Τρεις Ιεράρχες:
Ὁ Ἅγιος Βασίλειος ὁ
Μέγας, ὁ Ἅγιος Γρηγόριος
ὁ Θεολόγος καί ὁ Ἅγιος
Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος,
ἔζησαν στὸν παρόντα
κόσμο τὸν 4^ο αἰῶνα,
ἀπὸ τὸ 330 ὡς τὸ 407.*

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τούς τιμᾷ ὡς Ἁγίους της, ὡς Πατέρες καὶ Διδασκάλους της, ὡς σμιλευτές τῶν βασικῶν στοιχείων τοῦ Χριστιανικοῦ, τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, καὶ γιορτάζει τὴ μνήμη τοῦ καθενὸς χωριστά μὲ ἐιδικὴ ἀκολουθία.

Ἡ Ὑμνολογία πού ἀκοῦμε στὸν ἐσπερινό καὶ στὸν Ὅρθρο τῆς ἑορτῆς τους, ἐκφράζοντας τὴ συνείδηση τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, τούς ἀποκαλεῖ: **Τῶν Ἀποστόλων ὁμότροπος.**

Τρεῖς μεγίστους φωστῆρας τῆς τριπλίου θεότητος.

Ποταμούς ἀναβλύζοντας τὸ ζῶν ὕδωρ καὶ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ζωηρῆτως ποτίζοντας θεῖους ρεύμασι. Οἶακας τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅργανα τῆς χάριτος.

Τοῦ Χριστοῦ μας τὸ στόμα.

Ὅμως ὁ συνεορτασμός τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν στίς 30 Ἰανουαρίου ἔχει ἄλλες αἰτίες καὶ στοχεύει ἄλλους στόχους.

-Καθιερώθηκε τὸν 11^ο αἰῶνα, πού ἦταν ἰδιαίτερα κρίσιμος γιὰ τὴν Ἐκκλησία, γιὰ τὸ ἔθνος μας, γιὰ τὸν ἀνθρώπινο πολιτισμό.

-Στὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, ἡ Γιορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν γιορταζόταν ὡς ἐθνικὴ γιορτὴ τῶν ραγιάδων καὶ παραμένει ἔτσι σὲ πολλές περιοχές τοῦ ἀλύτρωτου Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Διασπορᾶς.

-Τὸ 1841 θεσπίστηκε ἡ γιορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν ὡς γιορτὴ τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας.

-Παραμένει ἔκτοτε ὡς γιορτὴ ὅλων τῶν βαθμίδων τῆς ἑλληνικῆς Ἐκπαίδευσης, ἂν καὶ τὰ τελευταῖα χρόνια δυστυχῶς ὑποβαθμίζεται, μὲ ποικίλες ἐνέργειες τῶν κάθε μορφῆς κατεδαφιστῶν τῶν ἱερῶν καὶ ὁσίων τοῦ γένους μας.

Γιατί ἄραγε ἔγινε; Γιατί ἐπιβίωσε αὐτὴ ἡ γιορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν; Γιατί καὶ

σήμερα τὴν θέλει καὶ τὴν προβάλλει, ἢ ὅση ὑπάρχει ἄγρυπνη συνείδηση τοῦ γένους τῶν Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων; Ἀπάντηση στό ἐρώτημα αὐτό δίνει ἡ σύγκριση ἐποχῶν, γεγονότων, προσώπων καὶ ρόλων πού τά πρόσωπα διεδραμάτισαν.

-Ἀπό τί μιά μεριά εἶναι ὁ κοσμογονικός τέταρτος αἰώνας, στόν ὁποῖο ἔζησαν οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες, στή διάρκειά του συνέβησαν σημαντικές θρησκευτικές, πολιτικές, ἐθνικές καὶ κοινωνικές ἀναταράξεις, στίς ὁποῖες ὑπῆρξε πρωταγωνιστικός ὁ ρόλος πού διεδραμάτισαν οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες, γιά τὴν Ἐκκλησία, γιά τό ἑλληνικό ἔθνος, γιά τόν πολιτισμό τῆς ἀνθρωπότητα.

Ἀπό τὴν ἄλλη μεριά εἶναι οἱ ἀναγκαι-

-Ἀντίσταση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στήν ποικιλόμορφη σατανοκίνητη αἵρεση.

-Ἀντίσταση τοῦ Ἑλληνοχριστιανισμοῦ, ὡς ἐθνικῆς ὄντοτητας, στόν ἐπιχειρούμενο κατά καιροῦς ἀποχριστιανισμό ἢ ἀφελλινισμό του, πού θά σήμαινε τόν ἀφανισμό τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

-Ἀντίσταση τοῦ Πολιτισμοῦ στήν ποικιλόμορφη παρακμή πού κατά καιροῦς κατεργάζεται ἡ ὀκνηρία καὶ ἡ βία τῆς ἰσοπέδωσης.

Κατ' ἀρχάς, ὁ 4^{ος} αἰώνας, στόν ὁποῖο ἔζησαν οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες, ἦταν κρίσιμος γιά τὴν Ἐκκλησία. Ἡ ὁμαδική εἴσοδος τῶν εἰδωλολατρῶν στήν Ἐκκλησία, πού συχνά γινόταν ἴσως καί ἀπό πολιτικό

Διακήρυξε ἡ Ἐκκλησία, διά τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καί τῶν ἄλλων Πατέρων, ὅτι σκοπός της εἶναι ἡ Σωτηρία τῶν ἀνθρώπων. Καί διευκρίνισε μέ καθαρότητα σέ τί συνίσταται ἡ ἐν Χριστῷ Σωτηρία.

ὄπτες, οἱ συνθῆκες στίς ὁποῖες βρισκόταν ἡ βρίσκεται ἡ Ἐκκλησία, ὁ Ἑλληνισμός, ὁ Πολιτισμός, κατά τίς ἐποχές πού θεσπίστηκε καί τιμᾶται ὁ συνορθασμός τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Γιατί ὁ συνορθασμός τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν θεσπίστηκε καί τιμᾶται ἀπό κείνους πού κατά τόν ποιητή:

«Ὡς σοφοί τὰ προσερχόμενα ἀντιλαμβάνονται.

Ἡ ἀκοή τους κάποτε ἐν ὧραις σοβαρῶν σπουδῶν ταράττεται. Ἡ μυστική βοή τους ἔρχεται τῶν πλησιαζόντων γεγονότων.

Καί τὴν προσέχουν εὐλαβεῖς.

Ἐνῶ εἰς τὴν ὁδόν ἔξω, οὐδέν ἀκούουν οἱ λαοί».

Ἀπό τί σύγκριση τῶν ἱστορικῶν δεδομένων βγαίνει τό ἀσφαλές συμπέρασμα ὅτι ἡ γιορτή τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἔγινε, γιά νά ἐμπνέει τριπλή ἀντίσταση:

καιροσκοπισμό, μετά τὴν κατάπαυση τῶν διωγμῶν, νόθευε τὴν πίστη τῆς Ἐκκλησίας. Γι' αὐτό ἐφανίστηκαν ποικίλες αἵρέσεις, πού παραποιοῦσαν τό λόγο τῆς Ἐκκλησίας. Τόν παρουσίαζαν ἄλλοτε ὡς ἠθικολογία, ἄλλοτε ὡς φιλοσοφία καί ἄλλοτε ὡς μυθολογία ἢ τυπολατρία. Σέ αὐτὴν τὴν κρίσιμη στιγμή οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες καί ἄλλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς ὁποῖους τιμᾶμε στά πρόσωπα τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, πρωτοστάτησαν στό νά διατυπώσει ἡ Ἐκκλησία μέ σαφήνεια τὴν Πίστη, πού εὐαγγελίζεται στόν κόσμο.

Διακήρυξε ἡ Ἐκκλησία, διά τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καί τῶν ἄλλων Πατέρων, ὅτι σκοπός Της εἶναι ἡ Σωτηρία τῶν ἀνθρώπων. Καί διευκρίνισε μέ καθαρότητα σέ τί συνίσταται ἡ ἐν Χριστῷ Σωτηρία.

-Υπῆρξε καί συνεχίζει νά ὑπάρχει, μέ τὴ μορφή πού ἐξελίχθηκε κυρίως στή Δυτικὴ Ἐκκλησία, ἡ νομικίστικη ἄποψη

γιατί Σωτηρία. Κατά την άποψη αυτή Σωτηρία είναι η απαλλαγή του ανθρώπου από την **ένοχή**, πού κληρονομεί για τό λεγόμενο προπατορικό άμάρτημα και πού έπωμίζεται για τά δικά του άμαρτήματα.

Η ένοχή για τά άμαρτήματα αυτά, κατά την άποψη αυτή, συνίσταται στό ότι αυτά προσέβαλαν και προσβάλλουν τό Θεό. Γι' αυτό, όλοι οί άνθρωποι είναι ένοχοι ένώπιον του Θεού και, σύμφωνα μέ τό Δίκαιο, πρέπει νά τιμωρηθούν. Όμως έπειδή ό προσβληθείς Θεός είναι άπειρος, άρα και η ένοχή και η τιμωρία των ανθρώπων για τήν προσβολή του άπειρου Θεού πρέπει νά είναι έπίσης άπειρη. Καθώς όμως ό άνθρωπος είναι κτιστός και πεπερασμένος, αδυνατεί νά ικανοποιήσει τήν άπειρη Θεία Δικαιοσύνη μέ όποιαδήποτε τιμωρία δική του, πού κατ' ανάγκη θά είναι πεπερασμένη. Γι' αυτό, αυτή τήν τιμωρία πού προδικάζει η Θεία Τάξη στους ανθρώπους, τήν παίρνει επάνω Του ό Χριστός, πού είναι άπειρος Θεός, και τήν πληρώνει μέ τή Σταυρική θυσία Του.

Τήν πληρωμή αυτή πού μέ τί θυσία Του προσέφερε ό Χριστός στον προσβεβλημένο από τίς ανθρώπινες άμαρτίες Θεό Πατέρα τήν διαχειρίζεται η Παπική άλάθητη έξουσία, για τή διαγραφή τής ένοχής των πιστών, μέ τά διαβόητα συγχωροχάρτια. Έτσι έξηγει η άποψη αυτή τή φράση του Άποστόλου Παύλου **όπως από τόν Άδάμ η άμαρτία, έτσι από τόν Χριστό η Σωτηρία.**

Όμως η θεώρηση αυτή τής Σωτηρίας αφήνει πολλά κενά. Παρ' ότι χρησιμοποιεί λογικούς συλλογισμούς, δέν πείθει. Αντίθετα, δημιουργεί άπορίες, άμφιβολίες, αντιφάσεις, **πειρασμούς. Προκαλεί η άποψη αυτή για τή Σωτηρία αναπάντητα έρωτήματα, πού αντίστρατεύονται τή θεόδοτη λογική του ανθρώπου.**

-Γιατί ό κάθε άνθρωπος κληρονομεί

ένοχή για τό Προπατορικό άμάρτημα, άφοϋ δέν μετέσχε στην τέλεσή του;

-Πώς συμβιβάζεται αυτή η ένοχή μέ τήν έλευθερία του ανθρώπου και τή Δικαιοσύνη του Θεού;

-Είναι δυνατόν ό άπαθής Θεός νά διακατέχεται από πάθος έκδικίσεως έναντίον των ανθρώπων όλων των εποχών, έπειδή τόν προσέβαλαν οί Πρωτόπλαστοι, και νά ζητά για πληρωμή τό αίμα του Υιού Του;

-Τί άκριβώς μπορεί νά κάνει ό άνθρωπος, για νά δικαιούται νά οικειοποιηθεί

*Οί Τρεις Ίεράρχες έπίσημαναν ότι ό άνθρωπος είναι άνακεφαλαίωση τής ύλικής και πνευματικής κτίσης, μέ δύο βασικά χαρακτηριστικά, τήν **όντολογική και λειτουργική συγγένειά του μέ τόν Θεό.***

τήν πληρωμή πού πλήρωσε μέ τό αίμα Του ό Χριστός;

Τά άμείλικτα αυτά έρωτήματα, πού προκαλεί η άποψη αυτή για τή Σωτηρία, κατά τήν εύστοχη παρατήρηση του Ντοστογιέφσκυ, υπήρξαν οί αιτίες, για τίς όποιες, από φυσική αντίδραση, η διάνοηση τής Εϋρώπης, μέ τό λεγόμενο Διαφωτισμό, υιοθέτησε τόν άκρατο Ρασιοναλισμό, πού οδηγεί στην άθεϊα και τήν άπιστία.

Έν αντιθέσει μέ τά παραπάνω, πολύ πριν, οί Τρεις Ίεράρχες, σπηριγμένοι στην Άγία Γραφή, στη διδασκαλία των πριν άπ' αυτούς Πατέρων τής Έκκλησίας και προπαντός στη φώτιση του Άγίου Πνεύματος, είχαν διατυπώσει άλλη άποψη για τήν έν Χριστώ Σωτηρία. Διατύπωσαν τί

*Ἡ ὄντολογικὴ συγγένεια
τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό
ἀφορᾷ τήν ὑπόστασί του,
πού πλάστηκε
κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ.
Ἡ Λειτουργικὴ συγγένεια
μέ τόν Θεό ἀναφέρεται
στήν Ἁγία Γραφή μέ τή
φράση ὅτι πλάστηκε ὁ
ἄνθρωπος καί
καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ.*



σωστή ἄποψη τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας.

Διατύπωσαν τή διδαχή τῆς Ἐκκλησίας γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου μέ βάση τήν Ἁγία Γραφή καί τή φύση τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπισήμαναν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι **ἀνακεφαλαίωση** τῆς ὑλικῆς καί πνευματικῆς κτίσης, μέ δύο βασικά χαρακτηριστικά, τήν **ὄντολογικὴ καί λειτουργικὴ** συγγένειά του μέ τόν Θεό.

-Ἡ **ὄντολογικὴ** συγγένεια τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό ἀφορᾷ τήν ὑπόστασί του, πού πλάστηκε **κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ**.

Βασικά στοιχεῖα τῆς ὀντότητας τοῦ ἀνθρώπου, πού πλάστηκε **κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ**, εἶναι ἡ Λογική, ἡ Ἐλευθερία, ἡ ἔμφυτη τάση γιά τίς πνευματικές ἀξίες τοῦ ἀπολύτου, τοῦ ἀγίου, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ὠραίου, τοῦ χρησίμου, μέ τίς ὁποῖες πραγματώνει, αὐτός μόνο ἀπό ὅλα τά ζῶα, τά στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ, δηλαδή τή Θρησκεία, τήν Ἠθική, τή Δικαιοσύνη, τήν Τέχνη κλπ.

-Ἡ **Λειτουργικὴ** συγγένεια μέ τόν Θεό ἀναφέρεται στήν Ἁγία Γραφή μέ τή φράση ὅτι πλάστηκε ὁ ἄνθρωπος καί **καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ**. Καί αὐτή ἡ λειτουργικὴ συγγένεια μέ τόν Θεό ἐκφράζεται μέ τήν τάση τοῦ ἀνθρώπου νά ἀνάγεται σέ πρόσωπο, νά εἶναι δηλαδή ὄν λογικό πού ἐλεύθερα κοινωνεῖ, ὅπως τά πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος, νά γίνεῖ δηλαδή κατά χάριν Θεός.

Οἱ ἄνθρωποι, λέγει ὁ Ἅγιος Βασίλειος, **ἐκ φύσεως ἐπιθυμοῦν τά καλά καί τά ὠραῖα. Ὅμως τά κατ' ἐξοχὴν ὠραῖα καί ἀγαπητά εἶναι τά ἀγαθά. Ἀγαθὸ ὅμως εἶναι ὁ Θεός. Ἄρα ὁ ἄνθρωπος ἐπιθυμεῖ τό Θεό (Ὅροι κατά πλάτος, β, 1).**

Καί ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος διαπιστώνει **ἀεικινήσια καί εὐκινήσια** καί **τάνυση** τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης καί ἐπίταση τῶν ἀνθρώπινων προσπαθειῶν γιά ἐξέλιξη (Λόγος ΜΔ, 8). Εἶναι, λέγει, **«ὁ**

ἄνθρωπος ζῶν ἐνταῦθα οἰκονομούμενον καί ἀλλαγῆ μεθιστάμενον καί πέρας τοῦ μυστηρίου, τῆ πρὸς Θεὸν νεύσει θεοῦμενον» (Λόγος ΜΕ, 7).

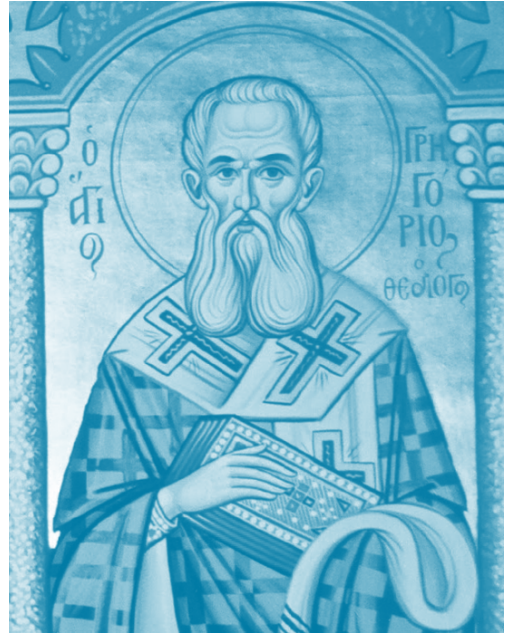
Μεῖ ιδιαίτερη ἔμφαση θυμίζει ὁ Ἅγιος Γρηγόριος τὴν ἀπάντησι τοῦ Μεγάλου Βασιλείου σέ κάποιον αὐθάδη πολιτικό: «Οὐδέ κτίσμα τι προσκυνεῖν ἀνέχομαι, ...Θεὸς εἶναι κεκελευσμένος»¹.

Ἐνα τέτοιο ὄν, ὅπως εἶναι ὁ ἄνθρωπος, συμπεραίνουσι οἱ Ἅγιοι Πατέρες, δέν μπορεί νά σέρονται σέ ἐνοχή, χωρίς τή βούλησί του. Ἔτσι, θεωροῦν διαφορετικά τίς συνέπειες τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος. Ἡ πτώσι τῶν πρωτοπλάστων, γι' αὐτούς, δέν εἶναι προσβολή στόν Θεό, ἀλλά χωρισμός ἀπό τόν Θεό. Χωρισμός πού ἔβλαψε τούς ἴδιους τούς ἀνθρώπους, καθώς χωρισμένοι ἀπό τόν Θεό, στερηθήκαν τή χάρι Του. Τό ἴδιο καί κάθε ἁμαρτία, δέν θίγει τόν Θεό, ἀλλά βλάπτει τόν ἴδιον τόν ἄνθρωπο πού τὴν διαπραττει, καθώς τόν χωρίζει ἀπό τόν Θεό καί ἀπό τὴν ἴδια τή φυσική του ὑπόστασι, πού εἶναι πλασμένη κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ.

«Τοῦτό ἐστι τό κακόν, ἡ τοῦ Θεοῦ ἀλλοτριώσις», γράφει ὁ Ἅγιος Βασίλειος στόν λόγο του «Οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός»².

Καί ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος δέν παραδέχεται ἐνοχή τῶν ἀνθρώπων γιά τό ἁμάρτημα τῶν πρωτοπλάστων, γιὰ αὐτό θά ἦταν ἄδικο γιά τόν ἄνθρωπο. «Τό δέ ἐκ τῆς παρακοῆς ἐκείνου ἕτερον ἁμαρτωλόν γενέσθαι, ποίαν ἄν ἀκολουθίαν σχοίη; Εὐρεθήσεται γάρ οὕτω μήτε δίκην ὀφείλων ὁ τοιοῦτος, εἴ γε μή οἴκοθεν γέγονεν ἁμαρτωλός» (Ομιλ. Ρωμ. 10, 12).

Ἡ πτώσι τῶν πρωτοπλάστων εἶχε προσωπικό καί διαπροσωπικό χαρακτήρα, λέγει ὁ Ἅγιος Βασίλειος (Οὐκ



λέγει ἄλλοῦ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος: Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς εἰσέρχεται στήν εἰκόνα Του, στόν ἄνθρωπο καί καθαρίζει τό ὅμοιο μέ τό ὅμοιο.

ἔστιν αἴτιος... 17). Ἐφερε ἀφ' ἐνός διάσπασι τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου, διότι παρέβη τὴν ὄντολογική τάξι λειτουργίας του, καί ἀφ' ἐτέρου χωρισμό του ἀπό τόν Θεό, διότι ἀνέκοψε τὴν κοινωνία μαζί Του. Αὐτὴν τὴν ἄσχημη κατάστασι, τὴ διάσπασι καί τό χωρισμό, τὴν ἀλλοτριώσι, τό χάλασμα τῆς φύσις καί τὴν ἀλλαγὴ πορείας, τὴ διακοπή κοινωνίας μέ τόν Θεό κληρονομοῦν οἱ κτιστοί, ἔτσι καί ἀλλοιῶς, ἄνθρωποι καί ὄχι τὴν ἐνοχή τῶν πρωτοπλάστων. Δέν εἶναι δηλαδή θέμα βούλησις, ἀλλά θέμα φθορᾶς τῆς ἀνθρώπινης φύσις. Ἀκριβῶς ἐπειδὴ κληρονομεῖται ἀπό ὅλους τούς

¹ Γρηγορίου Θεολόγου, *Εἰς τόν Μέγα Βασίλειον, Ἐπίσκοπον Καισαρείας, Ἐπιτάφιος 48, 4*
² P.G. 31, 348

άνθρώπους ή φθαρμένη κτιστή φύση στην όποία περιήλθαν οι πρωτόπλαστοι μετά την πτώση τους, γι' αυτό δέν γίνεται ή σωτηρία μέ ανθρώπινα μέσα. Γιατί φύση καινούρια δημιουργεί μόνο ό Θεός.

Επομένως, ή ανάγκη για σωτηρία στή σκέψη των Τριών Ίεραρχών δέν είναι ανάγκη άπαλλαγής από κάποια ένοχη μέ ικανοποίηση του προσβεβλημένου Θεού. Η ανάγκη σωτηρίας για τους Τρεις Ίεράρχες είναι ανάγκη έξυγίανσης, ανακατασκευής της χαλασμένης κτιστής φύσης του ανθρώπου και πορεία της προς τον θειον προορισμό της.

Πιο άπλά, για τους Τρεις Ίεράρχες ή Σωτηρία δέν είναι ψυχολογική άπαλλαγή από ένοχές και ικανοποίηση προσβεβλημένου Θεού, αλλά είναι ανακατασκευή της ανθρώπινης φύσης, υπέρβαση της κτιστότητός της και ένωσή της μέ τον Θεό.

Ό Άγιος Γρηγόριος ό Θεολόγος τί Σωτηρία την παρομοιάζει μέ μεγάλο σεισμό, σάν τον **σεισμό** της έκ του **μηδενός δημιουργίας** και τον σεισμό της **συντέλειας του κόσμου** (Λόγος ΛΑ', 25). Τέτοιο όμως σεισμό σάν τί δημιουργία έκ του μηδενός μόνο ό Θεός μπορεί νά κάνει. Και ό Άγιος Βασίλειος τονίζει: «**Η περί Θεού και Σωτήρος ήμών περί τον άνθρωπον οικονομία, ανάκλησίς έστιν από της έκπτώσεως, και επάνοδος εις οικείωσιν Θεού από της διά την παρakoίν γενομένης αλλοτριώσεως**» (Περί Αγίου Πνεύματος 15).

Όμως σέ ένα τέτοιο **σεισμό**, σέ μία τέτοια **ανάκληση**, πού θά ανακατασκευάσει τον έλεύθερο άνθρωπο, πρέπει νά συμμετέχει και ό ίδιος ό άνθρωπος μέ τί θέλησή του.

Οί Τρεις Ίεράρχες λοιπόν διδάσκουν την όρθόδοξη διδαχή, ότι στό πρόσωπο του Θεανθρώπου Χριστού πετυχαίνεται αυτή ή συνεργασία του Θεού και του ανθρώπου για την πραγματοποίηση του

σεισμού της ανακατασκευής του ανθρώπου, της υπέρβασης της κτιστότητός του, πού είναι ή Σωτηρία του. «**Χριστού δ' ένανθρώπων, άλλη μου πλάσις**», έξηγει ό Άγιος Γρηγόριος ό Θεολόγος (Λόγος ΛΔ', 289). Όταν ό Πιλάτος δείχνοντας τον Κύριο έλεγε **ίδε ό άνθρωπος**, κυριολεκτούσε, χωρίς φυσικά νά τό καταλαβαίνει. Ό Χριστός υπήρξε ό κατ' έξοχήν άνθρωπος, ή πραγμάτωση του καθ' όμοίωσιν του Θεού, για τό όποιο πλάστηκε ό άνθρωπος. Στο πρόσωπό Του ανακατασκευάσθηκε ή ανθρώπινη φύση, καθώς ένώθηκε μέ τον Λόγο του Θεού και αποτελεί την **Καινή Κτίση**, πού άπλώνεται στους Χριστιανούς, όπως έξήγησε ό Μάξιμος ό Όμολογητής.

Μέ άπλά λόγια, ή Σωτηρία βρίσκεται στό ότι στό πρόσωπο του Χριστού ξανακτίσθηκε ή ανθρώπινη φύση και ένώθηκε μέ τον Θεό. Βρήκε δηλαδή και πέτυχε ή ανθρώπινη φύση τον προορισμό της στό πρόσωπο του Χριστού. Αν δέν γινόταν αυτή ή ένωση της ανθρώπινης φύσης μέ τον Θεό, δέν ήταν μέ τίποτα δυνατή ή σωτηρία. Είναι χαρακτηριστική ή διατύπωση του Γρηγορίου του Θεολόγου, πού έχει δογματική ισχύ στην Έκκλησία μας: «**Τό γάρ άπρόσληπτον, άθεράπευτον· ό δέ ήνωται τώ Θεώ, τούτο και σώζεται**». (Επισ. 101). Έπειδή, λέγει άλλου ό Άγιος Γρηγόριος, ό άνθρωπος είχε ανάγκη για θεία βοήθεια, του δίνεται και τέτοια. Ό Λόγος του Θεού, ή πηγή της ζωής, εισέρχεται στην εικόνα Του, στον άνθρωπο, και καθαρίζει τό όμοιο μέ τό όμοιο. «**Ω της καινής μίξεως. Ω της παραδόξου κράσεως... Ό πλουτίζων πτωχέυει... ίνα έγώ πλουτίσω την αυτού Θεότητα. Και ό πλήρης ... ίνα έγώ πλουτίσω κενούται. Κενούται γάρ της έαυτού δόξης επί μικρόν, ίν' έγώ της εκείνου μεταλάβω πληρώσεως. Τίς ό πλούτος της αγαθότητας; Τί τό περί έμέ τούτο μυστήριον; Μετέ-**

λαβον τῆς εἰκόνας, καί οὐκ ἐφύλαξα. Μεταλαμβάνει τῆς ἐμῆς σαρκός, ἵνα καί τὴν εἰκόνα σώσῃ καί τὴν σάρκα ἀθανάτισῃ» (Λόγος ΛΗ, 13).

Ἔτσι βιώνεται καί διδάσκεται ἀπὸ τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχες ἡ Σωτηρία. Στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ὁ ἄνθρωπος **συνεκράσθη τῷ Θεῷ**. Ἔγινε τόσο Θεός, ὅσο ὁ Θεός ἔγινε ἄνθρωπος (Λόγος ΚΘ΄, 19). Ἡ ἀνθρώπινη φύση παθαίνει τὴν **καλὴ ἀντιστροφή**. Ὅπως ἀπὸ τὰ χρηστότερα ἐξέπεσε στὰ λυπηρά, ἔτσι ἀπὸ τὰ λυπηρά ἐπανέρχεται στὰ χρηστότερα (ΛΗ΄, 4).

Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ ἄνθρωπος ἀναπλάθεται, ἀνασταίνεται, ἀποκτᾶ τὸ θεῖο χάρισμα γιὰ τὸ ὁποῖο πλάστηκε (Γρηγόριος Ζ, 23). Σχετικὴ εἶναι καί ἡ ὑπέροχη ἀναστάσιμη ὁμιλία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου, μὲ τὴν ὁποία τελειώνει ἡ Ἀναστάσιμη Θεία Λειτουργία. Θριαμβολογεῖ ὁ ἅγιος πατήρ, διότι μὲ τὴν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ βγήκε ἀπὸ τὸν τάφο καινούρια ζωὴ, νέα βιοτή, πού δὲν τὴν ἀγγίζει πιά θάνατος: **Νεκρὸς οὐδεὶς ἐν τῷ μνήματι**.

Σ' αὐτὴν τὴν **Καινὴ Κτίσι**, τὴ θε-ανθρώπινη ὑπαρξῆ, πού βγήκε ἀπὸ τὸν τάφο τοῦ Χριστοῦ καί θεώθηκε μὲ τὴν Ἀνάληψή Του, ὅταν κολλήσει ὁ κάθε ἄνθρωπος μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ, γίνεται κατὰ χάριν ὅπως ὁ Χριστός, καί σώζεται. Αὐτὴ εἶναι ἡ **προσωπικὴ σωτηρία** τοῦ Χριστιανοῦ.

Ἄλλα λοιπὸν ὅσα ἔκαμε ὁ Χριστός, ἡ Γέννησι, ἡ ζωὴ, ὁ θάνατος, ἡ Ἀνάστασι, ἡ Ἀνάληψι, ἔγιναν, γιὰ νὰ ἀποκτήσει ὁ ἄνθρωπος τὴν **υἰοθεσία**, δηλαδὴ νὰ γίνει σάν τὸν Χριστό, **Υἱὸς Θεοῦ**, νὰ μιμηθεῖ δηλαδὴ τὸν Χριστό. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ **μίμηση τοῦ Χριστοῦ** δὲν εἶναι ὅπως τὴν φαντάζονταν ὁ Δυτικὸς Σχολαστικισμός, ἐξωτερικὴ μόνο μίμηση τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ μιμηθεῖ ἀπὸ μόνος του τὸ ἥθος τοῦ

Χριστοῦ, ὅ,τι καί νὰ κάμει.

Ἡ μίμηση τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸν Ἅγιο Βασίλειο εἶναι συμμετοχὴ τοῦ ἀνθρώπου σὲ διαδικασίες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πού θὰ κάνουν στὸν ἄνθρωπο ὅ,τι ἔκαναν στὸν Χριστό (*Περὶ Ἁγ. Πνεύματος* 30).

Αὐτὸ πού ἔγινε στὴ μήτρα τῆς Παναγίας μὲ τὴ δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί ἐνώθηκε ἡ ἀνθρώπινη φύσι μὲ τὸ δεύτερο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος στὸ πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ, τὸ ἴδιο ἀπαράλλακτα γίνεται, πάλι μὲ τὴ δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ τώρα στὴν ἐκκλησιαστικὴ κολυμβήθρα καί στὴν Ἁγία Τράπεζα, καί ἐνώνεται τώρα ὁ Θε-ἄνθρωπος Χριστός μὲ τὸν ἄνθρωπο, πού βαπτίζεται καί κοινωνεῖ τὸ σῶμα καί τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, διδάσκει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος (*Ἰωάν. Ὁμιλ.* 14, 2).

Αὐτὴ εἶναι ἡ μίμηση τοῦ Χριστοῦ, πού κάνει τὸν ἄνθρωπο Χριστιανικὴ ὑπαρξῆ. Αὐτὴ ἡ «μεταποίηση» τοῦ ἀνθρώπου, πού τὸν κάνει Χριστιανό, αὐτὴ εἶναι ἡ σωτηρία τὴν ὁποία κηρύττουν οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες καί πιστεύει ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.

Καί τὸ θαῦμα αὐτὸ τῆς Χριστοποίησης, πού εἶναι ἡ σωτηρία, γίνεται μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ, πού γι' αὐτὸ ἡ συμμετοχὴ σ' αὐτὴν εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴ σωτηρία.

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἀναφέρει χαρακτηριστικὰ γιὰ τὸ ρόλο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου: **«Γεννᾶται Χριστός, προτρέχει [τὸ Ἅγιον Πνεῦμα], βαπτίζεται Χριστός, μαρτυρεῖ· πειράζεται, ἀνάγει· δυνάμεις ἐπιτελεῖ Χριστός συμπαρομαρτεῖ· ἀνέρχεται, διαδέχεται** (Λόγος ΛΑ΄, 29). Στὴ λέξη **διαδέχεται** ὑπάρχει ἡ δυναμικὴ τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὸ θέμα τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, πού ἔκαμε τὴν ἔνωσι τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύσι γιὰ

τό πρόσωπο του Χριστού στά σπλάχνα τῆς Παναγίας, τό ἴδιο τό Ἅγιο Πνεῦμα συνεχίζει τό ἔργο τῆς σωτηρίας γιά τό κάθε ἀνθρώπινο πρόσωπο. Στό Βάπτισμα καί στή Θεία Εὐχαριστία ἐνώνει τόν κάθε Χριστιανό μέ τόν Χριστό, ἀνακατασκευάζει τή φύση του καί τήν θεώνει. Αὐτό εἶναι ἡ ἐν Χριστῷ Σωτηρία.

Πραγματικά, τό Βάπτισμα εἶναι «ἐνταφιασμός καί ἀνάσταση, γιατί ἐνταφιάζεται ὁ παλαιός ἄνθρωπος μαζί μέ τήν ἁμαρτία καί ἀνασταίνεται ὁ νέος, πού ἀνανεώνεται κατ' εἰκόνα τοῦ δημιουργοῦ του. Ξεντυνόμαστε καί ντυνόμαστε. Ξεντυνόμαστε τό παλαιό ἔνδυμα, πού καταλερώθηκε ἀπό τό πλῆθος τῶν ἁμαρτημάτων, καί ντυνόμαστε τό καινούριο, τό ἀπαλλαγμένο ἀπό κάθε κηλίδα. Ἄλλά τί λέγω; Ντυνόμαστε τόν ἴδιο τόν Χριστό, γιατί λέγει: Ὅσοι βαπτισθήκατε στό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ντυθήκατε τόν Χριστό». Ἔτσι βλέπει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος τήν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στό Βάπτισμα, πού εἶναι ἡ ἀρχή τῆς Σωτηρίας μας (Δεύτερη κατήχηση, 11).

Καί ὁ Ἅγιος Βασίλειος πιστεύει ὅτι ἡ Σωτηρία βιώνεται στή Θεία Εὐχαριστία, διότι ἐκεῖ πραγματοποιεῖται ἡ μυστική ἔνωση μέ τόν Θεάνθρωπο Χριστό. Γι' αὐτό τελειώνει τή Θεία Λειτουργία του μέ τίς παρακάτω συγκλονιστικές φράσεις:

«Ἦνυσται καί τετέλεσται, ὅσον εἰς τήν ἡμετέραν δύναμιν Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν, τό τῆς σῆς οἰκονομίας μυστήριον. Ἔσχομεν γάρ τοῦ θανάτου σου τήν μνήμην. Εἶδομεν τῆς ἀναστάσεώς σου τόν τύπον. Ἐνεπλήσθημεν τῆς ἀτελευτήτου σου ζωῆς. Ἀππλαύσαμεν τῆς ἀκενώτου σου τρυφῆς, ἧς καί ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι πάντας ἡμᾶς καταξιοθῆναι εὐδόκησον».

Λοιπόν, τήν πίστη αὐτή τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἔπρεπε νά προβάλλει ἡ Ἐκκλησία τόν 11ο αἰῶνα, ὅταν ἡ Ἐκκλησία ἀντι-

μαχόταν κάθε αἵρεση πού ἀλλοίωνε τό περιεχόμενο τῆς ὀρθόδοξης διδαχῆς καί ἐπιχειροῦσε μέ τή βία νά ἐπιβάλλει τήν αἵρεση στήν Ἐκκλησία. Γι' αὐτό ἡ Ἐκκλησία τότε καθιέρωσε τήν ἐορτή τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καί ἔφαλε στήν Ὑμνολογία Της ὅτι τοῦς τιμᾶ, διότι «τὴν πίστιν ὥσπερ κτίσιν συνιστοῦν». Προβάλλοντας δηλαδή ἡ Ἐκκλησία τοῦς Τρεῖς Ἱεράρχες, πού συνιστοῦν τήν πίστιν ὥσπερ κτίσιν, δίδασκε τόν ὀρθόδοξο λαό ὅτι δέν εἶναι ἡ παπική διαχείριση τῶν ἀξιωμασιῶν τοῦ Χριστοῦ πού σώζει τόν ἄνθρωπο, ἀλλά τό Ἅγιο Πνεῦμα, πού χριστοποιεῖ ὅσους ἐλεύθερα προσέρχονται καί με-

Ὁ Ἅγιος Βασίλειος πιστεύει ὅτι ἡ Σωτηρία βιώνεται στή Θεία Εὐχαριστία, διότι ἐκεῖ πραγματοποιεῖται ἡ μυστική ἔνωση μέ τόν Θεάνθρωπο Χριστό.



τέχουν στην εκκλησιαστική ζωή, στην οποία πραγματοποιείται η κοινωνία με τον Χριστό.

-Και στή διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας, ὅταν ἡ Παπική προπαγάνδα καί ἡ ἰσλαμική βία ἀπειλοῦσαν τήν πίστη τῶν Ὁρθοδόξων, ἡ Ἐκκλησία μέ τί γιορτή τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν **ἐθνική ἑορτή τῶν ραγιαδῶν**, πρόβαλλε στίς συνειδήσεις τους τούς Τρεῖς Ἱεράρχες ὡς ὁδοδείκτες, γιά νά συντηροῦν ἀλώβητη τήν ὀρθόδοξη πίστη τους.

-Επίσης, ὅταν ἡ βαναροκρατία στήν ἐλεύθερη Ἑλλάδα, μέ Βασιλέα Καθολικό καί ὑπουργό Παιδείας Προτεστάντη, μεθόδευε τί νόθευση τῆς Ὁρθοδοξίας στίς συνειδήσεις τοῦ Ὁρθοδόξου λαοῦ, προπαγανδίζοντας τί δυτική αἵρεση, πού ὑποβαθμίζει τό Εὐαγγέλιο τῆς Σωτηρίας σέ νομικίστικη ἠθικολογία, τότε, στήν κρίσιμη ἐκείνη ἐποχή, οἱ Πανεπιστημιακοί, πνευματικοί διδάσκαλοι τοῦ γένους, συνειδητοποιήσαν τίς ἀνάγκες τῶν καιρῶν καί καθιέρωσαν τήν ἑορτή τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ὡς ἑορτή τῆς Παιδείας τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, γιά νά θυμίζει στούς Ὁρθοδόξους Ἕλληνες τό χρέος νά ἀντισταθοῦν στήν ξενική ἐπίθεση.

Ὅμως ὁ τέταρτος αἰώνας πού ζοῦσαν οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες ἦταν κρίσιμος καί γιά τήν πορεία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ὁ ἐκχριστιανιζόμενος ἀπό τήν ἐποχή τῶν Ἀποστόλων Ἑλληνισμός, καθώς ἀποκτοῦσε τήν Ἑλληνοχριστιανική ὑπόσταση μέ τήν ὁποία ὑπάρχει ἕκτοτε στήν Ἱστορία, θεμελίωσε ἀκριβῶς τότε τί Μεγάλη Ἑλληνορθόδοξη Αὐτοκρατορία, πού κράτησε χίλια χρόνια καί ἐπιβιώνει ὡς τώρα μέ τό σύγχρονο ἑλληνορθόδοξο γένος μας.

Εἶναι γνωστό ὅτι στήν κρίσιμη αὐτή ἐποχή, πού ὡς ἐθνική ὄντοτητα ὁ ἐκχριστιανισμένος Ἑλληνισμός θεμελίωσε τόν λεγόμενο Ἑλληνοχριστιανικό πολιτισμό, δέχθηκε δύο ἐπικίνδυνες ἐπιθέσεις, πού

ἀπειλοῦσαν τήν ὑπόστασή του.

-Ἀπό τί μιά μεριά ἦταν ἡ αὐτοκρατορική ἐξουσία τοῦ Ἰουλιανοῦ, πού μέ τί βία τοῦ Νόμου ἐπιχειροῦσε νά τόν **ἀποχριστιανίσει**.

Καί ἀπό τήν ἄλλη μεριά ἦταν ἡ διείσδυση τῶν βαρβάρων στήν ἐδάφη τῆς Αὐτοκρατορίας καί ἡ μισθοφορική στρατιωτική ὀργάνωσή τους, πού ἀπειλοῦσαν νά τήν **ἀφελλνίσουν**.

-Στήν κρίσιμη αὐτή ὥρα γιά τό γένος τῶν Ἑλλήνων, ὁ Μέγας Βασίλειος καί ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος πρωταγωνίστησαν στήν ἀντιμετώπιση τοῦ Ἰουλιανοῦ. Ἄν ὁ Ἰουλιανός πετύχαινε τήν ἀποχριστιανισιο τοῦ Ἑλληνισμοῦ, θά χανόταν ὁ Ἑλληνισμός, ὅπως χάθηκε ὅπου χωρίστηκε ἀπό τήν Ὁρθοδοξία.

Μέ λέξεις καί φράσεις ἀπό τούς Λόγους μέ τούς ὁποίους ἀπέκρουσαν τόν Ἰουλιανό ὁ Ἅγιος Βασίλειος καί ὁ Ἅγιος Γρηγόριος, σύγχρονος ποιητής μας συνέθεσε χαρακτηριστικούς στίχους, πού δείχνουν πῶς ἀπέκρουσαν τό σατανικό ἐγχείρημα τοῦ Ἰουλιανοῦ.

Γιά τές θρησκευτικές μας δοξασίες ὁ κοῦφος Ἰουλιανός εἶπε:

Ἀνέγγων, ἔγγων, κατέγγων.

Τάχατες μᾶς ἐκμηδένισε μέ τό κατέγγων του, ὁ γελοιοδέστατος.

Τέτοιες ξυπνάδες ὅμως πέραση δέν ἔχουνε σ' ἐμᾶς τούς Χριστιανούς.

Ἀνέγγως, ἀλλ' οὐκ ἔγγως. Εἰ γάρ ἔγγως οὐκ ἄν κατέγγως, ἀπαντήσαμε ἀμέσως. (Κ. Καβάφης)

-Επίσης, τήν ἐποχή πού θεμελιωνόταν ἡ Ἑλληνοχριστιανική Αὐτοκρατορία καί ἀντιμετώπιζε κρίσιμα προβλήματα, γιά τήν κοινωνική ὀργάνωση καί τήν ἀσφάλιση τῶν συνόρων της ἀπό τίς διεισδύσεις τῶν Γοθτικῶν φυλῶν, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυστόστομος ὀργάνωσε τήν κοινωνική Πρόνοια καί πρωτοστάτησε στήν ἀντιμετώπιση τῆς συνωμοσίας τῶν Μισθοφόρων Γότθων, πού μέ ἡγέτη τόν



Ἑλλήνων, τὴν καθιέρωση τῆς ἐορτῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν.

Τό ἴδιο ἔκαμαν καί οἱ Ραγιαδες τῆς Τουρκοκρατίας. Καθιέρωσαν τή γιορτή τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ὡς ἐθνική γιορτή τους, γιά νά ἔχουν ὡς πρώτη ὑπόθεση τῆς ζωῆς τους τή διαφύλαξη τῆς Ἑλληνορθόδοξης ὑπόστασής τους.

Ἀκόμα, τόν τέταρτο αἰῶνα, ἀπό τίς αἰρέσεις, ἀπό τὴν ἀντεπίθεση τῆς εἰδωλολατρίας καί ἀπό τίς βαρβαρικές διεισδύσεις κινδύνευε νά νοθευτεῖ ὁ καινούριος, ὁ Ἑλληνοχριστιανικός πολιτισμός, πού τότε θεμελιώνονταν.

Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες, γιά νά ἀντιμετωπίσουν τίς αἰρέσεις καί τὰ φιλοσοφικά ρεύματα τῆς ἐποχῆς τους, πού νόθευαν τὴν πίστη, διακήρυξαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος στήν **ὄντολογική ὑπόστασή του εἶναι πρόσωπο** καί εἰσήγαγαν γιά τή διευ-

Τό Βάπτισμα εἶναι ἐνταφιασμός καί ἀνάσταση, γιὰτὴν ἐνταφιάζεται ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος μαζί μέ τὴν ἁμαρτία καί ἀνασταίνεται ὁ νέος, πού ἀνανεώνεται κατ' εἰκόνα τοῦ δημιουργοῦ του. Ἔτσι βλέπει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στό Βάπτισμα.

Γαῖνᾶ ἀπειλοῦσαν μέ ἐκβαρβαρισμό τὴν Αὐτοκρατορία. Γι' αὐτό, ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καί ὁ Συνέσιος Πτολεμαῖδος γιά ἀνάλογη δράση αὐτοῦ τιμῶνται ὡς πρότυπα τῶν Ἑλλήνων Ἀρχιερέων, πού ἀγωνίζονται διά μέσου τῶν αἰῶνων γιά τὴν προάσπιση τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ ἔθνους.

Ἔτσι τόν 11^ο αἰῶνα, ὅταν οἱ Σταυροφορίες ἀπειλοῦσαν τὴν ὑπόστασι τῆς Αὐτοκρατορίας, οἱ φύλακες τοῦ γένους θυμήθηκαν τοὺς ἀγῶνες τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καί τῶν ἄλλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας γιά τὴν ἀποτροπή τῶν ἐθνικῶν κινδύνων καί πρόβαλαν, ὡς σύνθημα ἐθνικῆς ἀντίστασης τῶν Ὀρθοδόξων

ρουση τῶν διαδικασιῶν τῆς γνώσης τὴν **μεθεκτική γνωσιολογία.**

-Θεμελιώνοντας τὸ Τριαδικό Δόγμα, τὴν πίστη δηλαδή ὅτι ὁ Ἕνας Θεὸς ὑπάρχει αἰῶνια στὰ τρία πρόσωπα, καί μέ βάση τὴν διδαχὴ τῆς Ἁγίας Γραφῆς ὅτι ὁ ἄνθρωπος πλάστηκε κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ, συμπέραναν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι **πρόσωπο.**

Καθὼς ὅμως τὸ Τριαδικό Δόγμα προσδιορίζει τὴν ἔννοια τοῦ προσώπου ὡς ὄντος λογικοῦ πού ἐλεύθερα κοινωνεῖ, θεμελίωσαν τὴν θέση ὅτι καί ὁ ἄνθρωπος ὡς πρόσωπο εἶναι ὄν λογικό, πού ἐλεύθερα κοινωνεῖ. Διευκρίνισαν ἔτσι ὅτι τὸ πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου δέν εἶναι τὸ

προσωπείο τῶν Τραγικῶν ἢ ἡ νομικὴ **περσόνα** τῶν Ρωμαίων, δὲν εἶναι **δοτὴ** ιδιότητα στὸν ἄνθρωπο. Εἶναι ἡ **ὄντολογικὴ ὑπόστασί του**. Ἔτσι θεμελιώθηκε ἡ κύρια ἀρχὴ τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ, ὅτι ἡ **ἐλευθερία** καὶ ἡ **κοινωνικότητα** εἶναι ὄντολογικὰ στοιχεῖα στὴν ὑπόστασι τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι τὸ κύριο γνώρισμα στὴ διοίκηση τῆς χιλιόχρονης ἑλληνοχριστιανικῆς Αὐτοκρατορίας ἦταν ἡ **Κοινότητα**, πού ὅταν ἀτόνησε, κατὰ μίμηση τῆς Δυτικῆς Φεουδαρχίας, παρήκμασε καὶ ἡ ἴδια ἡ Αὐτοκρατορία. Ἐνῶ ὅταν στὴν Τουρκοκρατία ἀναβίωσε ἀπὸ ἀνάγκη ἀμυντικὴ στὴν κατοχὴ, ἀνα-

τουν τὰ κύρια στοιχεῖα τοῦ σωστοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως ἡ καθολικὴ παιδεία, ἡ ὀργανωμένη φιλανθρωπία, ἡ Κοινωνικὴ ὀργάνωσι, πού παραμένει ἡ κυριότερη ἔκφρασι τῆς Δημοκρατίας.

Αὐτὴ ἡ Πνευματικότητα κινδύνευε νὰ ἀλλοιωθεῖ ἀπὸ τὸν Δυτικὸ Σχολαστικισμό, πού ἄρχισε τὸν 11^ο αἰῶνα. Καὶ ἡ συνείδησι τῆς Ἐκκλησίας ἔδωσε τὸ σύνθημα τῆς ἀντίστασι καὶ μὲ τὴν καθιέρωσι τῆς γιορτῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Πρόβαλε δηλαδὴ, ἀπέναντι στά καινὰ δαιμόνια τοῦ Σχολαστικισμοῦ, τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχες, ὡς προμάχους τῆς Ὁρθόδοξης Διανόψης.

*Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες εἰσηγήθηκαν ὡς διαδικασία τῆς γνώσις τῆ **μεθεκτικῆ Γνωσιολογία**, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἡ γνώσι γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ ἡ γνώσι γενικά γιὰ τὴν ἀλήθεια δὲν στηρίζεται μόνο στὴ νοητικὴ λειτουργία, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐμπειρία ἀπὸ τὴν ἐπαφὴ μὲ τὴν πραγματικότητα, στὴν ἐμπειρία ἀπὸ τὴν ἀγαπητικὴ σχέση μὲ τὸν ἄλλο.*

γέννησε τὸ ὑπόδουλο γένος.

-Ἐπίσης, οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες εἰσηγήθηκαν ὡς διαδικασία τῆς γνώσις τῆ **μεθεκτικῆ Γνωσιολογία**, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἡ γνώσι γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ ἡ γνώσι γενικά γιὰ τὴν ἀλήθεια δὲν στηρίζεται μόνο στὴ νοητικὴ λειτουργία, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐμπειρία ἀπὸ τὴν ἐπαφὴ μὲ τὴν πραγματικότητα, στὴν ἐμπειρία ἀπὸ τὴν ἀγαπητικὴ σχέση μὲ τὸν ἄλλο. Ἔτσι προστατεύεται ἡ ἀληθινὴ γνώσι ἀπὸ τὰ εἶδωλα, πού συχνὰ παράγει ἡ αὐθαίρετη λειτουργία τοῦ νοῦ.

Οἱ διακηρύξεις αὐτές τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν θεμελίωσαν τὴν **Ὁρθόδοξη Πνευματικότητα**, ἀπὸ τὴν ὁποία πηγάζουν οἱ προϋποθέσεις τῆς ἀρμονικῆς συνύπαρξις τῆς **ἐλευθερίας** μὲ τὴν **κοινωνικότητα**, πού ἀποτελοῦν ὄντολογικὰ αἰτήματα τοῦ προσώπου καὶ ἱκανοποιούμενα συνθέ-

Καὶ εἶναι γεγονός ὅτι οἱ διδαχές τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν στὴ διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας ἰκάνωναν τοὺς ραγιάδες νὰ ἐπιβιώνουν στὴν ἐκκλησιαστικὴ **Κοινότητα** καὶ τροφοδοτοῦσαν τὴν ὀρθόδοξη σκέψι τους μὲ ἀντισώματα, πού τοὺς προστάτευαν ἀπὸ τὸν **Κορδαλλισμό**, τὴ μάσκα δηλαδὴ τοῦ Σχολαστικισμοῦ στὸν ὑπόδουλο ἑλληνοχριστιανισμό.

Ἀσφαλῶς, ἀντίστασι στὴν ἐξέλιξι τοῦ Σχολαστικισμοῦ, στὸν Ρατσιοναλισμὸ τοῦ 19^{ου} αἰῶνα, ἔκαμαν καὶ οἱ πανεπιστημιακοὶ δάσκαλοι, ὅταν ἀποφάσισαν τὴν καθιέρωσι τῆς γιορτῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ὡς γιορτῆς τῆς ἑλληνικῆς Παιδείας. Μὲ τὴν πατριωτικὴ σοφία τους ἀντιλήφθηκαν τὴν ἀνάγκη νὰ θωρακίσουν τοὺς Νεοέλληνες μὲ τὴν ὀρθόδοξη πνευματικότητα τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν.

Ἐμεῖς γνωρίζουμε καί πιστεύουμε ὅτι τήν Ἱστορία κατευθύνει μέ διάκριση ὁ Θεός, πού μέ τή θεία οἰκονομία Του «ἐξῆλθε νικῶν καί ἵνα νικήσῃ».

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στίς τελευταῖες δεκαετίες τοῦ αἰῶνα πού πέρασε, ἄρχισε μέ ἠλεκτρονικές ταχύτητες νά πραγματοποιεῖται στό σύγχρονο κόσμο ἡ προπαγανδιζόμενη Παγκοσμιοποίηση.

-Εἶναι ἡ οἰκονομική ἐνοποίηση τοῦ κόσμου, μέ κύρια χαρακτηριστικά της τήν καλλιέργεια τοῦ ἄκρατου καταναλωτισμοῦ καί τήν ἐπιβολή τοῦ ἄγριου οἰκονομικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ τῶν λίγων ἰσχυρῶν σέ βάρος τῶν πολλῶν ἀδυνάτων.

-Εἶναι οἱ ἀνομολόγητοι στόχοι αὐτῶν τῶν ὀλίγων ἰσχυρῶν, πού ἀποκρυπτόμενοι ἐλέγχουν τήν παγκόσμια οἰκονομία.

-Εἶναι ὁ προπαγανδιζόμενος θρησκευτικός Συγκρητισμός, μέ χαρακτηριστικά του τήν ὑποβάθμιση τῆς θρησκευτικῆς τάνυσης τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς σέ νομικίστικη ἠθικολογία, πού προκαλεῖ πνιγμό στόν ἄνθρωπο. Τόν ἄνθρωπο πού, παρά τήν παραπληροφόρηση πού ὑφίσταται, αἰσθάνεται, κατά τόν ποιητή, ὅτι **συγγενεῦει μέ τόν οὐρανό καί τή θάλασσα** στήν ἀπέραντη προοπτική του.

-Εἶναι ἡ συντελούμενη μετακίνηση τῶν λαῶν μέ τίς ομάδες τῶν προσφύγων, πού σέ χώρες ὅπως στήν Ἑλλάδα, πού ἀτονεῖ ἡ ἐθνική θωράκιση, ἀπειλεῖ μέ ἐθνική ἀλλοτρίωση τούς πολίτες.

-Εἶναι ἡ πληροφορική μορφή τῆς Ὁρθολογικῆς Ὁργάνωσης, ἡ μοιραία κατάληξη τοῦ ἄκρατου Ρατσιοναλισμοῦ στήν ἐποχή μας, πού μέ στυγνή μηχανιστική τακτική ἀδειάζει τίς ἀνθρώπινες

καρδιές, ἀνεπαισθήτως ἐπιβάλλει ἰδιότυπο πνευματικό ὀλοκληρωτισμό καί ἐξωθεῖ τήν ἀνθρώπινη λαχάρα γιά ἐλευθερία στούς ὑποκειμενισμούς τῆς παραφυρολογίας καί τῶν Μυστηριακῶν παραθρησκευτικῶν κινήματων.

Ὅλα αὐτά τά στοιχεῖα τῆς παγκοσμιοποίησης, σέ συνδυασμό μέ τά γεγονότα, ὅπως ἡ πολιτική ἀνακατάταξη τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ἡ συντελούμενη ἐνοποίηση τοῦ ἰσλαμικοῦ ἀραβικοῦ κόσμου, ἡ διαφανόμενη παρέμβαση στό γίνεσθαι τοῦ 21ου αἰῶνα τοῦ μηδενιστικοῦ Μυστικισμοῦ τῶν δύο καί πλέον δισεκατομμυρίων ἀνθρώπων τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς, προοιωνίζονται πάρα πολύ ἀπαισιόδοξες προοπτικές γιά τήν πορεία τῆς ἀνθρωπότητας.

Ἐμεῖς γνωρίζουμε καί πιστεύουμε ὅτι τήν Ἱστορία κατευθύνει μέ διάκριση ὁ Θεός, πού μέ τή θεία οἰκονομία Του «ἐξῆλθε νικῶν καί ἵνα νικήσῃ».

Σ' αὐτό τό σωτήριο ἔργο τοῦ Θεοῦ στήν ἐποχή μας, ἡ Ὁρθοδοξία, ὡς ἡ **Θεία Παρεμβολή** στήν οἰκουμένη, θά συμμετάσχει στή νίκη τοῦ **Ἐσφαγμένου Ἀρνίου**. Μέ τό σκεπτικό αὐτό πιστεύουμε ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Πνευματικότητα, πού θεμελίωσαν οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες, εἶναι ἡ δυναμική πού χρειάζεται πάλι ἡ ἀνθρωπότητα, γιά νά ξεπεράσει τούς κινδύνους **τῆς Βαβυλῶνος τῆς Μεγάλης**. Καί ὅσο καί ἂν φαίνεται οὐτοπιστικό, πιστεύουμε ὅτι ἡ προβολή τῆς πνευματικότητας αὐτῆς ἀποτελεῖ τό χρέος τῶν συγχρόνων Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν, πού τιμοῦν τούς Τρεῖς Ἱεράρχες. Γι' αὐτό θεωροῦμε ἀναγκαῖα καί θεοπροβλητή τήν προβολή τῆς αἰωνόβιας ἐορτῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν.

Εἶναι ὑπακοή στήν προσταγή τοῦ Ἀγγέλου: **«Καί ὁ ἀκούων εἰπάτω ἔρχου. Καί ὁ διψῶν ἐρχέσθω, καί ὁ θέλων λαβέτω ὕδωρ ζωῆς δωρεάν»** (Ἀποκ. 22, 17).

ΔΗΜΟΣ ΜΑΤΣΚΙΔΗΣ
Θεολόγος, πρ. Λυκειάρχης

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ*

Είναι αλήθεια ότι όλοι οι κοινωνικοί θεσμοί, χωρίς εξαίρεση, υπέστησαν μετατροπές στη διάρκεια του είκοστου αιώνα. Κανένας όμως δεν υπέστη τόσο μεγάλες πιέσεις από τό πολιτισμικό και οικονομικό περιβάλλον τών καιρών, όσον ή οικογένεια από τίς αρχές του αιώνα. Και κανένας άλλος θεσμός εκτός τής οικογένειας δεν παρουσιάζει τόσες αλλαγές στό τέλος του παρελθόντος αιώνα.

Η οικογένεια αποτελεί τον μοναδικό κοινωνικό θεσμό ό όποιος αντίσταθηκε τίς ανατρεπτικές θεωρίες τίς αρχές του είκοστου αιώνα, στή φτώχεια και στόν κοινωνικό αποκλεισμό, τον όποιον υπέστη στόν μεσοπόλεμο, καθώς και τίς σαρωτικές πολιτισμικές αναταραχές τής δεκαετίας του 1960. Άλλαξε φυσικά πολύ στό μεταξύ, τίς τελευταίες δεκαετίες. Όμως, παρά ταύτα, εμφανίζει και τίς ήμέρες μας σέ μεγάλο ποσοστό σημεία αντίστάσεως τίς καταλυτικές συνέπειες τών ανατρεπτικών ιδεών, θέληση γιά ανανέωση και, σέ τελική άνάλυση, άποφασιστικότητα γιά έπιβίωση.

Η καταγωγή του θεσμού τής οικογένειας αποτέλεσε άντικείμενο κοινωνιολογικών μελετών από τά μέσα του 19^{ου} αιώνα, μέ ιστορικές αναφορές στά στάδια του προϊστορικού πολιτισμού, τίς κοινωνίες του αρχαίου έλληνικού και ρωμαϊκού κόσμου, τών σημικών λαών, τών Ισραηλιτών, όπως έπίσης τών πρωτόγονων λαών τής Άμερικής, τής Πολυνησίας-Άυστραλίας, όταν έγιναν γνωστοί μετά τήν ανακάλυψη τών ήπειρων αυτών από τούς Εύρωπαίους. Άπό αυτές τίς αναλύσεις προέκυψε ότι ή λεγόμενη συζυγική οικογένεια άπαντάται στά βιβλικά κείμενα τής Παλαιάς Διαθήκης, ως έπίσης στήν αρχαιότητα έλληνική γραμματεία στά όμηρικά έπη.

«Και στή συνέχεια έρχεται ό Χριστιανισμός».

* Άφορμή γιά τίς γραμμές πού ακολουθούν έδωσαν τά σχόλια επί τών γεγονότων του θρησκευτικού περιοδικού ΖΩΗ (φύλλον 4250 τής 1ης Σεπτεμβρίου τ.έ.) μέ τούς τίτλους: «Σύντροφος, όχι σύζυγος», «Ελευθερες συμβιώσεις».

νισμός και ανυψώνει τόν γάμον σέ ιερόν μυστήριο. Νυμφαγωγός δέν εἶναι πλέον ὁ ἄνθρωπος. Δέν εἶναι ὁ δήμαρχος, εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Τό μυστήριο τελείται στόν ιερόν χώρον τοῦ ναοῦ, κάτω ἀπό τήν παρουσία τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἡ χάρι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀγιάζει τήν συζυγική ἔνωση. Ἐκεῖ ὁ φυσικός δεσμός τοῦ ἄνδρα καί τῆς γυναίκας ἐξυψώνεται καί ἐξαγιαζεται. Παίρνει τήν μορφή ἐνώσεως τοῦ Χριστοῦ μέ τήν Ἐκκλησία. Αὐτός εἶναι ὁ «Χριστιανικός γάμος» (Περιοδ. ΖΩΗ τεύχος 4250 1 Σεπτ.).

ὑποστήριξη, τήν ψυχική ἀγωγή καί τήν κοινωνικοποίηση τῶν παιδιῶν (μπτρικός ρόλος).

Ἡ ἄρμονική ἐνδοοικογενειακή συμβίωση, ἡ ὁποία ἀπορρέει ἀπό τή σταθερότητα τοῦ συζυγικοῦ δεσμοῦ καί ἀπό τή συμπληρωματικότητα τῶν δύο αὐτῶν βασικῶν ρόλων, ἀντικατοπτρίζεται στήν ἱκανοποιητική λειτουργία τῶν ἐξωοικογενειακῶν δραστηριοτήτων: τήν οικονομική προσαρμογή στίς ἐπικρατοῦσες ἐξωτερικές καταστάσεις, στίς ἀπαιτήσεις τῆς παιδείας γιά τή μόρφωση τῶν παιδιῶν,



Παρά τίς παρατηρούμενες παρεκτροπές σέ πολλές περιπτώσεις ἀπό ὀρισμένα ζεύγη ἀπό τούς κανόνες τῶν θεσμῶν τῆς οικογενειακῆς ζωῆς, ἐν τούτοις ἡ σταθερή οικογένεια ἀναδύεται ὡς ἡ πλέον ἀρμόζουσα δομή οικογενείας γιά τήν ἄρμονική συμβίωση τῶν δύο συζύγων καί τήν ὀρθή ἀγωγή καί τήν κοινωνικοποίηση τῶν παιδιῶν. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται μέ τήν ἀποδοχή τῆς ἰσοτιμίας, ἀλλά καί διαφοροποιουμένης δομῆς τῶν διακριτῶν ρόλων, τούς ὁποίους ἀναλαμβάνουν οἱ δύο σύζυγοι. Ὁ ἕνας σύζυγος εἶναι κυρίως ὑπεύθυνος γιά τήν εἰσοδηματική ἐξασφάλιση τοῦ νοικοκυριοῦ (πατρικός ρόλος) καί ὁ ἄλλος σύζυγος γιά τήν ψυχοσυναισθηματική

γιά τή συμμετοχή στό ποιμαντικό ἔργο τῆς ἐκκλησίας, γιά τή συνεργασία μέ τήν τοπική κοινότητα, μέ τό εὐρύτερο κοινωνικό σύνολο. Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτῆς ἀπαιτεῖ κατάλληλους ρυθμιστικούς χειρισμούς μεταξύ τῆς παραγωγῆς ἀγαθῶν καί ὑπηρεσιῶν ἀφ' ἑνός καί τῆς καταναλώσεως γιά τήν κάλυψη τῶν ἀτομικῶν καί τῶν συλλογικῶν ἀναγκῶν ἀφ' ἑτέρου. Ἔτσι ἡ οικογένεια τοποθετεῖται σέ στρατηγική ἐνδιάμεση θέση μεταξύ τῆς κοινωνίας τῶν ὑποσυστημάτων (οἰκονομία, πολιτική διαχείριση, παιδεία) καί τῶν ἀτόμων. Ἐπί πλέον ἡ οικογένεια ἀναλαμβάνει μέ τή συνδρομή τῆς πολιτείας καθοριστικό ρόλο στή συντήρηση καί στήν ἐξάπλωση

της ρυθμιστικής συμπεριφοράς, ή οποία έγγυάται τήν απρόσκοπτη πορεία προς τήν κοινωνική πρόοδο. Η σταθερή οικογένεια θεωρείται ως ή καλύτερη δομή για τήν κάλυψη όλων τών αναγκών τών μελών της και συμπράττει ευρύτερον στήν κοινωνική ευημερία. Η οργανωμένη πολιτεία όφείλει νά συμπαρίσταται στό έργο τό όποιο έπιτελείται στόν χώρο τής οικογένειας όχι μόνο μέ υλικές παροχές, αλλά και μέ νομοθεσία ή όποία θά στηρίξει τόν οικογενειακό θεσμό και δέν θά τόν ύπονομεύει (όπως τά περί αυτόματου διαζυγίου και άποποινικοποιήσεως τής μοιχείας).

Οικογένειες χωρίς έμφανίσιμα σημεία τριβής, χωρίς προβλήματα πού έξωθοϋν στό διαζύγιο και οικονομικές άγκυλώσεις, έχουν περισσότερες δυνατότητες προσαρμογής στό κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον

οικογένεια προωθήθηκε ως τό ιδεατό πρότυπο παγκοσμίως. Έφ' όσον ή συζυγική οικογένεια άποδειχθηκε ως ή κυριαρχούσα μορφή για τήν οικογενειακή άρμονία στή ζωή τών λαών του Δυτικού κόσμου, απέκτησε προοπτικές παγκοσμιοποιήσεως και έκυριάρχησε σέ όλες τές ήπείρους. Η συζυγική οικογένεια δέν έπιβάλλεται μόνον ως ή πλέον άρμόζουσα μορφή στίς ευρωστές οικονομίες του δυτικού κόσμου. Προσφέρεται και ως ιδεατόν πρότυπο για τές αναπτυσσόμενες χώρες. Ο γάμος είναι έν τέλει κάτι πού πάνω άπό τό άπλό νομικό πλαίσιο του θεσμού, τό όποιο δέχεται ή κοινωνία ως θεμέλιο για τήν οικογένεια και ιδανικό περιβάλλον για τήν ανάπτυξη και τήν ώριμαση τών παιδιών, ως πάλη ευρωστίας και άριστείας για τό έθνος.

Όσα άναφέρθησαν προηγουμένως δέν

‘Ο Χριστιανισμός άνυψώνει τόν γάμον σέ ιερόν μυστήριο.

Νυμφαγωγός δέν είναι πλεόν ό άνθρωπος, είναι ό

ίδιος ό Χριστός. Τό μυστήριο τελείται στόν ιερόν χώρον

του ναου, κάτω άπό τήν παρουσία τής Αγίας Τριάδος.

Η χάρη του Αγίου Πνεύματος αγιάζει τήν συζυγική ένωση.

άπό εκείνες οί όποίες αντιμετωπίζουν διχαστικές μεταξύ τών μελών τάσεις. Η έμπειρική έρευνα κατέληξε καθοριστικά στήν έδραίωση τής ισορροποιακής ικανότητας τής συζυγικής οικογένειας μέ σκοπό τή σταθεροποίηση τής οικογενειακής δομής και τήν έναρμόνιση του ρόλου τών συζύγων-γονέων έναντι τών παιδιών. Επίσης συνέβαλε στή διακίνηση ιδεών, σύμφωνα μέ τές όποίες ή έπιρροή αυτού του οικογενειακού σχήματος στήν οικονομική και πολιτισμική ανάπτυξη τής κοινωνίας είναι ένα άδιαφιλονίκητο γεγονός. Για όλους αυτούς τούς λόγους, ό θεσμός τής οικογένειας θεωρείται ένα άπό τά βασικά ύποσυστήματα τής κοινωνίας.

Έξ άλλου, τήν ίδια έποχή, ή διγονεϊκή

συνιστοϋν τό ιδανικό σχήμα τής οικογένειας, αλλά σέ μεγάλο ποσοστό έκφράζουν τήν πραγματικότητα, πού παρά τές άρνητικές περιπτώσεις, συγκροτοϋν ένα ισχυρό μέτωπο αντίστασεως στή φθορά και στήν ύπονόμηση του γάμου και τών οικογενειακών έν γενεί θεσμών.

Τά όσα άναφέρονται στα σχόλια του φύλλου τής ΖΩΗΣ είναι μέν δυσάρεστες διαπιστώσεις, πού όμως γεννοϋν τό καθήκον στό υγιές τμήμα τής κοινωνίας, τό όποιο είναι και τό πολυπληθέστερον, νά συνεχίση νά τηρή τά θέσμιμα περί τόν γάμον και τήν οικογένεια τής Έκκλησίας και νά διαφωτίση τή νέα γενιά για τήν ουσιαστική των αξία.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΚΑΙ ΜΙΑ ΕΥΧΑΡΙΣΤΗ ΕΙΔΗΣΗ

Άγαπητές «Ακτίνες»,

Μέσα στή δύσκολη και καταθλιπτική περίοδο οικονομικής κρίσης που περνάμε, ήλθαν και ευχάριστες ειδήσεις, από τά Πανεπιστήμια και τίσ Άνωτατες Σχολές τής χώρας μας. Ό νέος Νόμος Πλαίσιο 4009/2011 γιά τίν Άνώτατη Έκπαίδευση, ό όποίος προβλέπει ριζοσπαστικές αλλαγές στό όλο σύστημα δομής και λειτουργίας στά ΑΕΙ, έγινε άποδεκτός άπό τό μεγαλύτερο ποσοστό τών καθηγητών, όπως άποδείχθηκε μέ τίν ψηφοφορία που διεξήχθη γιά τίν ανάδειξη «Συμβουλίου Ίδρύματος» (Σ.Ι.) στά περισσότερα Πανεπιστήμια και ΤΕΙ τής χώρας. Μέχρι τίσ άρχές Δεκεμβρίου, μόνο τό Έθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο και τό Πολυτεχνείο Κρήτης δέν έχουν κάνει έκλογές γιά τίν ανάδειξη Συμβουλίου του Ίδρύματος. Σέ όλα τά άλλα Πανεπιστήμια και ΤΕΙ τής χώρας, τά ποσοστά συμμετοχής υπερέβησαν τό 75%, φθάνοντας σέ όρισμένα ΑΕΙ και μέχρι 90%. Έτσι, παρά τίσ παράνομες, βίαιες και έκβιαστικές ένεργειες όρισμένων μειοψηφιών πανεπιστημιακών και φοιτητών, άριστερών κυρίως φρονημάτων, προς ματαίωση τών έκλογών, ό μεγαλύτερος αριθμός Καθηγητών τών ΑΕΙ τής χώρας μας έδειξε τίν έπιθυμία και θέληση γιά μία εκ βάθρων αναμόρφωση του όλου συστήματος τής

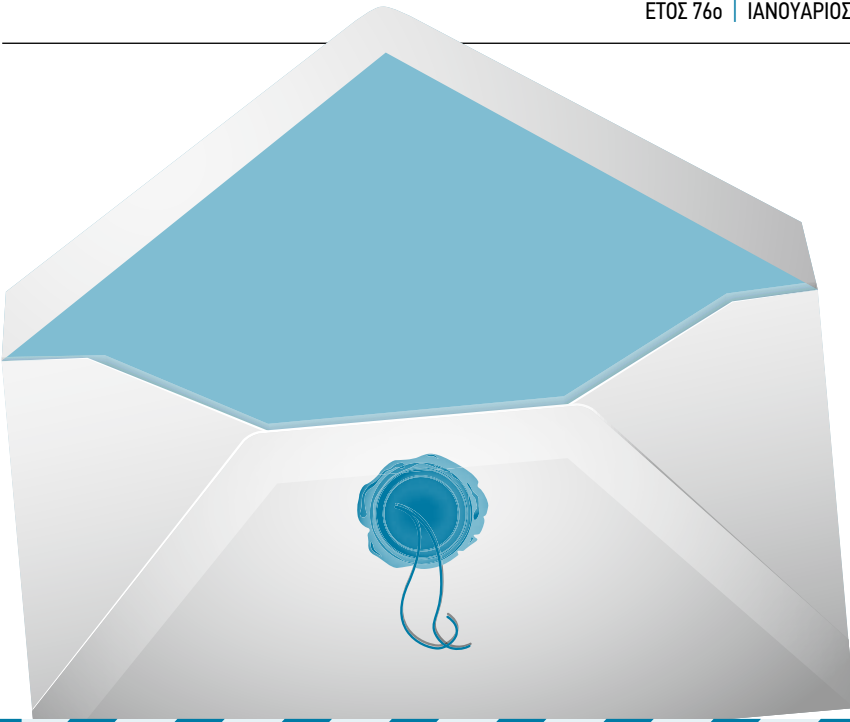
τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ό νέος Νόμος, ό όποίος προβλέπει πολλές αλλαγές στό σύστημα διοικήσεως, στή διαχείριση τών οικονομικών, στόν τρόπο εκλογής Πρυτανικών άρχών και Καθηγητών, στήν αξιολόγηση του Διδακτικού Προσωπικού, στήν κατάρτιση του «πανεπιστημιακού άσύλου» και του θεσμού τών αιώνιων φοιτητών, καθώς και πολλές άλλες ρυθμίσεις γιά μία εύνομη λειτουργία του κάθε ΑΕΙ, θά αλλάξει ριζικά τό καθεστώς που μέχρι σήμερα επικρατεί και έχει όδηγήσει τά Πανεπιστήμια μας στήν ύποβάθμιση και άνυποληψία. Η διασύνδεση, που προβλέπεται μέ τον νέο Νόμο, μέ Πανεπιστήμια τών Ευρωπαϊκών χωρών, θά εξασφαλίσει μία συνεχή άνοδο του επιπέδου παρεχόμενης γνώσης, βασισμένης στις σύγχρονες άλματώδεις έπιστημονικές εξελίξεις. Έτσι τά ΑΕΙ τής Ελλάδος θά ξεελιχθούν σέ κέντρα παροχής πολύτιμης γνώσης στήν όλη δομή τής κοινωνίας, συμβάλλοντας ταυτόχρονα και στήν άνοδο του οικονομικού και κοινωνικού επιπέδου.

Μέ τιμή

ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΙΑΜΒΡΙΑΣ

Όμότιμος Καθηγητής

Γεωπονικού Πανεπιστημίου Άθηνών



Κύριε Διευθυντά,

Ο κ. Νίκος Γαλέτας, από τό περασμένο καλοκαίρι μέ τό γεμάτο αναμνήσεις ἄρθρο του, μᾶς θύμισε τήν προπολεμική ἐποχή, τότε πού ἄρχισαν νά ἐμφανίζονται τά παιδιά πού μελλοντικῶς θά μᾶς ἔδειχναν τίς ἰκανότητές τους καί πρό παντός τόν δρόμο τῆς ἀρετῆς πού ἡ Χριστιανική φύσις των τά κατέχει. Στή συνέχεια, ὁ κ. Ἰ. Νικολαΐδης μέ τό in memoriam συμπλήρωσε τό χρονικό. Ὅμως αὐτοί πού ἀκολούθησαν τόν «δρόμο τόν καλόν», κατά τό λεγόμενον ἀπό τόν Ἀπόστολο Παῦλο, εἶναι πάρα πολλοί!

Τό ἔτος 1939, ὡς πρωτοετής φοιτητής τῆς Νομικῆς ἔμεινε στό Οἰκοτροφεῖο τῆς «ΖΩΗΣ» μαζί μέ πολλούς νέους ὁ ἀείμνηστος Σπύρος Κανίνιας. Στέλεχος τότε τῆς ΧΦΕ. Στά χρόνια τῆς Ἰταλικῆς κατοχῆς, ὅταν τό Πανεπιστήμιο ἀνέστειλε τή λειτουργία του, ἐπέστρεψε στή γενέτειρά του, τό Μεσολόγγι.

Στό ἐν λόγω διάστημα, ὕστερα ἀπό ἄδεια τῶν κατοχικῶν ἀρχῶν, κάθε Κυριακή ἐπισκέπτετο τίς φυλακές, ὅπου κρατούμενος ἱερεὺς τελοῦσε θεία λειτουργία γιά τούς φυλακισμένους. Ἐκεῖ ὁ νεαρός τότε φοιτητής τῆς Νομικῆς ἔλεγε σέ μορφὴν κηρύγματος λόγια παρηγορίας στούς κρατούμενους.

Μετά τήν ἀπελευθέρωσιν ὀλοκλήρωσε τίς σπουδές του καί ἀκολούθησε τόν Δικαστικόν Κλάδον, γιά νά ἐξελιχθεῖ, τό παλαιόν στέλεχος τῆς ΧΦΕ, σέ Ἀντιεισαγγελέα τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Μετά τιμῆς
ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΝΙΝΙΑΣ

Εἰς μνημόσυνον

ΧΡΙΣΤΟΣ Ν. ΚΑΚΟΥΡΗΣ

Ενας ακόμη μαχητής έφυγε από κοντά μας. **Ο Χριστος Ν. Κακούρης.** Ο πολύ αγαπητός φίλος, συνοδοιπόρος και σύντροφος, στους πνευματικούς αγώνες της γενιάς μας, με άπαρχή τις «Ακτίνες».

Λιτός, προσηνής, εύφρόσυνος, χαρωπός, εύγενικός, Φωτεινός! Άνθρωπος μεγάλης Αγάπης: «Τίς άσθενεί και ούκ άσθενώ, τίς σκανδαλίζεται και ούκ έγώ πυροούμαι». Άλλά και μεγάλης άντοχής και δυνάμεως στίν άποστολή του: «Πάντα ισχύω έν τῷ ένδυναμοῦντι με Χριστῷ».

Άγωνιστής Κυρίου ήλιόκαυτος! Αὐτάρκης, μέ γνήσια χριστιανική αξιοπρέπεια: «Ὡς μηδέν έχοντες και τά πάντα κατέχοντες».

Η ζωή του σφυρηλατημένη στίν Πίστη: «Και έως γήρωσ και πρεσβείου ο θεός μη έγκαταλίπης με έως αν άπαγγείλω τον βραχιονά σου πάση τῇ γενεῃ τῇ έρχομένη».

Ο Δαβίδ (ψ. 131, 4-5) ψάλλει τό βαθύ και άγιο χτυποκάρδι του για τί μεγάλη άποστολή τῆς ζωῆς του: «Εισελεύσομαι εις σκίνωμα οίκου μου, ει άναβήσομαι επί κλίνης στρωμνῆς μου, ει δώσω ύπνον τοίς όφθαλμοίς και τοίς βλεφάροις μου νυσταγμόν και άνάπαυσιν τοίς κροτάφοις μου, έως οὔ εύρω τόπον τῷ Κυρίῳ, σκίνωμα τῷ Θεῷ Τακόβ».

Π. Δ. Χ.



Άξίζει νά διαβάσετε

55 χρόνια στο κελλί τῆς φυλακισμένης

Συνεργαζόμενα Χριστιανικά Σωματεία «Ο Ἀπόστολος Παῦλος»

Ἐκδόσεις «Δαμασκός»



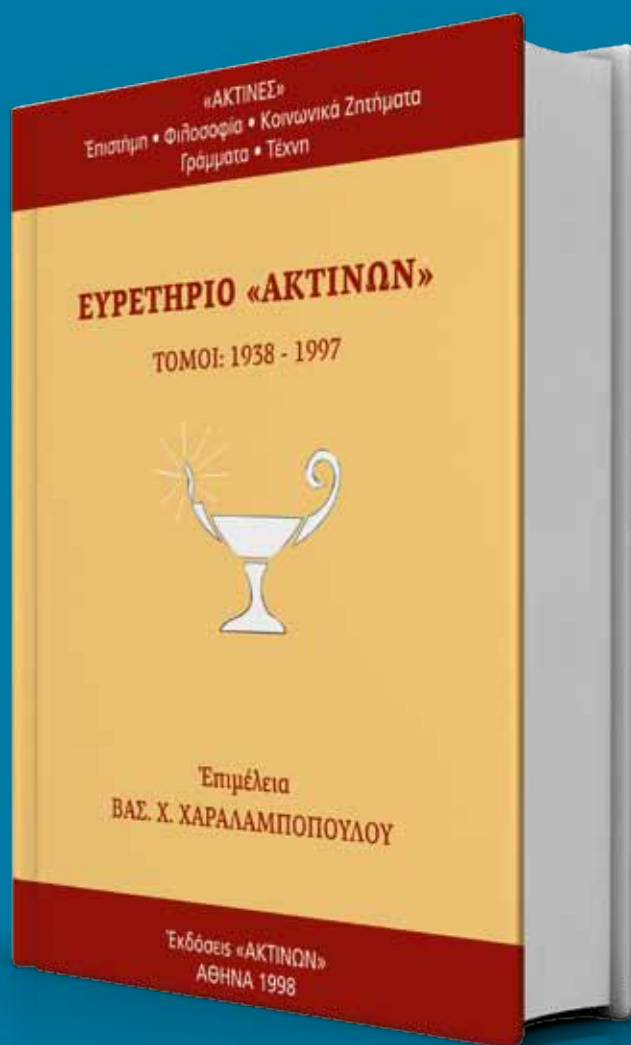
ΚΩΔΙΚΟΣ:
01 1692

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο
Κ.Ε.Μ.Π.Α.
Αριθμός Άδειας
1753



«ΑΚΤΙΝΕΣ»
ΚΑΡΥΤΣΗ 14, Τ.Τ. 10561
ΑΘΗΝΑ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ: όλοι οί τόμοι του̑ περιοδικου̑ «Άκτινες» καθως̑ και̑ τό ευ̑ρετηριο̑ των̑ ε̑των̑ 1938-1997



«Χριστιανική Ένωση Έπιστημόνων»
Καρύτση 14, 105 61 Άθηναι, Τηλ. 210 32.35.023